

Theodore
Besterman

P. S.

I. LIPSI

DIVA VIRGO HALLENSIS.

BENEFICIA eius & MIRACVLA fide atque ordine descripta.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.
M. DC. V.
Cum Priuilegiis Cæsareo & Regio.

ILL^MO ET REV^MO PRAESVLI

D. GVILIELMO DE BERGES, ARCHIEPISCOPO ET DVCI CAMERACENSI, PRINCIPI S. R. IMPERII, COMITI CAMERACESII.

On diu, nec ancipiti consilij lance, deliberandum mihi fuit, magne PRAESVL, cuius tutelæ vel gratiæ munusculũ hoc meum offerrem: tibi debebatur. Argumentum video? sacrorum res est; & tu sacrorum in ipsâ illâ prouinciâ, in quâ hæc gesta narrantur, antistes & præses.

præſes. Hallæ, & templum, & ſacrata in eo ſtatua, tuæ iuriſdictionis & curæ ſunt: & iure igitur, quod de iis ſcribimus, in tuam item tutelam arbitriúmque damus. Quid, quòd ipſa MIRACVLA cenſionem & tribunal tuum ſpectant? nequid vanum, ſubdolum, infirmum ſurrepat aut imponat, tuum iudicium & tabella quæritur: ad te itaque imus, & velut ad Quæſitorem coniicimus hanc cauſſam. Iam ſi ſplendor aut fama operi ab illuſtris præſcriptione tituli quæritur: poſſúmne magis inclytum nomen, quàm GRIMBERGIORVM, præferre? Vos olim è Ducibus Brabantiæ, & mox Marchionibus Bergezomij, vos nobiliſſimis familiis innexi, locum & lucem inter Belgarum proceres ſemper tenuiſtis. Sed tu à te etiam lucem: qui animi dotes & virtutes

tes eas ſtatim prætuliſti, quibus vel obſcuram familiam & famam illuſtrares. Sacris, Deo duce, admotus cùm Romam & Italiam vidiſſes, Leodici in Eburonum vrbe ſedem legiſti: atque ita ibi egiſti, vt voce ac digito ſignareris, probitatis, caſtitatis, modeſtæ grauitatis exemplar. Quæ ipſa ſtatim te extulerunt, & in vetuſto illo & auguſto collegio principem locum DECANI titulo adſignarunt. Vidimus te hac dignitate, in amore omnium ac veneratione: & veritas ac merita, non ſimulatio aut adulatio dabant. Sed non diu vidimus: & diffusâ mox tui famâ, PHILIPPVS II. rex Hiſpaniarum Antuerpiam euocauit, ad Epiſcopale faſtigium: cui par fuiſti, & ſedem impleſti, eò dignior ſemper habitus, quò diutiùs imperaſſes. Denique magna

 etiam

etiam illa Antuerpia, angusta Regi ac Principibus visa: Cameracum te produxerunt: vbi nunc primariam dignitatem sustines, cum fauore, laude, plausu,

Lucret. *Omnibus incutiens blandum per pectora amorem*; sed quem reuerentia tamen temperat ac concinnat. En caussas dedicationis meæ, sed publicas: priuatam vnam addam? Olim cùm Leodici esses, notitiâ & consuetudine iuncti fuimus, & priusquam inter Principes censereris, amici vocabamur. Hæc me impulerunt scriptum sacrum, & quod ego inter mea ab argumento amo, ad te cultus & affectus tesseram mittere: suscipe Ill^me^ & Reu^me^ PRAESVL, & si non ab ingenio aut labore meo, ab eâdem illâ caussâ ama. Louanij, Idibus Iuliis, ∞. IↃCIIII.

LE-

LECTORI S. M. D.

Acra hæc ſcripſi: & ſtatim animi oculis præuidi fore, qui inclamarent: Quid in alienos fines ſcandis? quid vana hæc affers, aut ſupra verum effers? Vtriſque reſpondendum breuiter eſt: & prioribus obduco, Chriſtianum me, & quidem puri priſciq́; ritus eſſe; quid alienum facio, ſi non adoro ſolùm Numen, ſed adorno? Decet nos, & laudes grateſq́; ei dicere, & præſertim opera eius mira ac magna propagare: quod hîc à me factum. Nam per Virginem matrem quæ Memoranda & Admiranda patrare ei viſum, narraui. narraui, inquam: non ſubtiliter aut tenuiter aliquid ſuper religione diſputaui. Itaque intra fines meos manſi, & ipſum tituli mei atque inſcriptionis agrum colui, id eſt, Hiſtoriam ſcripſi. Sed vanam, vel coloratam, aiunt alij. Dei fides, quàm falluntur! Nihil de mendacio aut fuco ſumimus: Acta & Regeſta legimus, & ex iis ſelegimus, quæ digniſſima videbantur prouulgari. An iis fidem non habent? in oculis plurium geſta, teſtibus firmata ſunt, ſæpè magiſtratuum ſignis: & caput rei, Acta hæc maiores noſtri confecerunt, religioſiſſimi homines, & ante doctrinam hanc ſpernentem Diuos nati. An & de meâ fide dubitant? mittant viſere, ſi non credunt: imò mittant, vt credant. Plura reperient: & quantumuis ſint, vt cum Pla-

tone

*Præfracti tone hoc dicam, *κεϱάσβολοι, mitigabuntur & cedent, magnitudine vel nouitate rerum perstricti. Miracula, ait verè Augustinus, sunt introitus ad fidem. Quod siquis etiam sic non mouetur: iure ei Homericum hoc accinam, * ἦ νύ τοι αὔτως

Οὔατ' ἀκούεμεν ἐστὶ, νόος δ' ἀπόλωλε καὶ αἰδώς.

Sed de Actis, habuisse ea me descripta exsignataq́; profiteor, operâ Auberti Miræi doctissimi viri, Canonici Antuerpiensis, & Ioannis Houij, magnifici in eâdem vrbe ciuis. Gratia iis esto: mihi fides, qui apicem non detraxi, aut addidi: nisi quòd digessi, concinnaui, & affectus obiter miscui, orationi erigendæ aut animandæ. Ius & laus est fieri. Etsi quæ magna laus? ex facili mihi & iucunda opera hæc fluxit: & testificor, non decem totos dies illi impensos. Nimirum vt auro aut ebori facile est decus addere, cùm materies per se niteat: tale istis gratiam à stilo dare, per se gratis. Fruere bone Lector, & Euripidis illud semper hîc cogita:

*Τὸ σωφρονεῖν δὲ, καὶ σέβειν τὰ τῶν θεῶν,
Κάλλιστον οἶμαι γ' αὐτὸ, καὶ σοφώτατον
Θνητοῖσιν ἔργον.

Puto tecum Euripides: & odi, odi curiosulos, qui etiam in illa penetrant, id est, Gygantæo periculo in cælum scandunt. Tu aliter, vt tutò & feliciter scandas: quod voueo, & DEVS & DIVA tibi mecum donent.

I. LIPSI

Margin notes:

*Præfracti

Lib. ix. Confess.

*— certè aures sunt tibi tãtùm Queîs audire queas, periit Mẽs ipsa Pudorque.

*Sapere modestè, & colere quæ diuina sunt, Pulcherrimum puto, atque sapientissimum Hominibus esse.

I. LIPSI DIVA VIRGO HALLENSIS.

CAPVT I.

Affectus noster vetus erga Diuam: iter Hallas, & occasio scripti. tum versus.

A Primâ adoleſcentiâ DIVÆ VIRGINIS amorem & cultum indui, eamq́ue patronam mihi & ducem in periculis, in moleſtiis, in omni vitæ curſu,elegi. Etiam in ſtudiis. & ſiquid accuratiùs pangendum, aut dicendum publicè eſſet,vbi Famæ vel memoriæ res agebatur, precibus & votis ad eam iuiſſe me fateor:& felici ferè ſucceſſu.Itaque,vt primùm licuit,in Sodalitium eius nomen etiam dedi, quod apud Eburones, & in hac item vrbe frequens honeſtumq́ue eſt : cui Patres Societatis Ieſu præſident, diriguntq́ue. Ab eodem deinde iſto affectu Hallas diu adſpiraui, tandem iui : locum in multâ apud noſtros & exteros famâ,& inclytum *Miraculis*, quę tutelaris ibi Diua à multis iam annis patrat. Sed cùm veni, & ca- Anno ∞. IↃCI.

lidè templum adij, ac preces cœpi fundere, ſenſi trepido quodam gaudio, & mixtâ veneratione, corpus animumq́ue percelli : & palàm in loco Numen eſſe, quod vel ignaris mentibus ſe ſuperfundat. Precibus autem breuiter tunc (veſpera erat) conceptis, & ſequenti die ſacris ritè peractis, quibus interfui; cœpi oculos auidè circumferre ad Aram ipſam, ad Sacelli reliqua, Tabulas, Donaria, & plurima ibi diuinæ potentiæ, aut humanę pietatis, monumenta. Vbique FACTA MIRANDA, ſupra captum aut fidem hominum, ſupra ipſam naturam : & inter tot miranda, ſubiit illud mirari, nondum fuiſſe, qui ea ſcripto complecteretur, & Dei ac Virginis gloriæ diuulgaret. Incidit mihi cupido, fateor: cupido? quam voto etiam adſtrinxi, concepiq́ue inquirere, colligere, ſcribere, quæ huic rei eſſent. Eâ mente ad hoſpitium redij, Verſibus paullò pòſt teſtatus & gaudium meum in hoc adſpectu, & laudes Diuæ leuiter, atque inſtitutum meum, tangens. Sunt iſti:

Ode

Ode ad DIVAM HALLENSEM ab interuallo conſpectam, & veneratam.

QVem me, quóue loci eſſe
Dicam? téne ego, Diua,
Cerno? te fruor, & datur
Ora tueri?

Ora, quæ toties mihi
Contemplarier ardor:
Pro quâ luce tot olim
Voui ego vota.

Quorum nunc benè damnâs,
Sacram pronus ad aram
Flecto corpus, & ipſam
Conſecro mentem.

Suſcipe, & tibi deditum
O admitte clientem:
Et linguæ atque ſtili mihi
Fræna relaxa.

Etſi quid tibi dicere
Dignum, Diua, habeam? tibi,
Quæ magni genus es Dei,
Cui Deus ipſe

Imputat genus, & ſuam
Inſcribit ſibi matrem.
O mirum! ſtupet hæc humus,
Et ſtupet æther.

Qui verbo omnia condidit,
Is ſeſe in gremium tuum
Verbum condidit, & tuâ
Editus aluo eſt.

Da flores puer, & ſacri
Da mî thuris honores:
Illos ſpargere, & hos ſit
Fas adolere.

Plura non datur. & licet
Prædicare ſilentio,
Quæ laudes hominum ſupra,
Quæ Geniorum es.

CAP. II.

Origo imaginis à Diuâ Elizabethâ. de hac igitur præmiſſum, de ſtirpe eius, quâ genita, & quam genuit, de morte & conſecratione.

LAudare igitur abſtinebo, narrare incipiam, & ſtilo vulgare ADMIRANDA tua opera, vtinam vel in fines vltimos terræ poſſim! Incipiam ab ipſo capite, & primò dicam *Vnde hæc imago*, & in hunc locum delata: tum *Beneficia* adiungam, & *Facta inopinata*, & quæ non niſi diuinæ potentiæ vlla mens tranſſcribat. Da mihi O DIVA, quam præſentem animo contemplor, quod piè ſancteque inſtitui, ritè & feliciter exſe-

exſequi, nomini & cultui tuo propagando, pietati & ſanctimoniæ augendæ: quos duos profiteor huic ſcriptioni eſſe fines. *Andreas ſecundus* Rex Hungariæ (quæ priſcorum ferè Pannoniam & Daciam continet) Rex, inquam, Hungariæ fuit, anno ∞. CCI. Vxorem habuit *Gertrudem,* Ducis Meraniæ, Carinthiæ, & Iſtriæ filiam: cuius ſoror (dignum monitu) *Hedvvigis,* nupta *Henrico Barbato,* Principi Sileſiæ & Poloniȩ, inſigni pietate inclaruit, adeò vt Sanctorum numeris meruerit adſcribi. Ea obiit anno ∞. CCXLIII. diu poſt ipſam *Elizabetham,* ex ſorore neptem, de quâ eo dictum. Nam Andreas ex coniuge illâ ſuâ tulit quattuor liberos, *Belam, Colomannum, Andream, Elizabetham.* Duos priores omitto, non pro re noſtrâ: è duobus aliis, *Andreas* regni expers, ob naſcendi ordinem, in Italiam & Venetias venit, fortunam ſibi aut ſuis facturus, atque ibi ductâ prædiuite vxore conſedit. Filium *Marcum* reliquit. qui largus opum, & honorum auidus, in Galliam, florentiſſimum tunc regnum, migrauit: atque ibi dignum ſtirpe regiâ coniugium & proles repperit, fundauitque inclytam hanc CROYORVM familiam, nunc quoque opibus & honoribus florentem. Cui magnum decus DIVA ELIZABETHA innectitur, ſoror, vt dixi, huius Andreæ, & filia illius Regis. Hæç ad inſtitutum noſtrum maximè pertinet, & eius

ergô præmittenda illa ad lucem fuerunt. Quæ admodum puella, & trimula dumtaxat, *Ludouici* filij *Hermanni*, Lantgrauij Thuringiæ & Hassiæ, nuptiis despondetur, legatis vtrimque missis: qui Ludouicus inter potentes Germaniæ Dynastas eminebat, & genus ac sanguinem ad *Carolum Magnum* referebat. Deducitur in Thuringiam anno pòst, id est quadriennis: & sub oculis curaque parentum, futuro marito crescit & educatur. Quantis iamtum sanctimoniæ indiciis, longum sit dicere: hoc moneo, puellam, vxorem, viduam, mirâ pietatis laude celebrem fuisse: ideoque à pictoribus aut sculptoribus passim caput eius triplici coronâ insigniri, quam in quoque ordine illo iure sibi poscit. Sed hæc igitur grandiuscula, & viri iam patiens, marito iungitur, annos nata circiter quattuordecim. Is mulierem matremque fecit, & genuit ex eâ anno altero *Hermannum*, primum vnicumque filium: & mox biennio pòst filiam *Sophiam*, quæ Duci nostro Brabantiæ nupsit, vt dicam; iterumq; biennio, alteram *Sophiam*. quæ matris, opinor, monitis aut exemplo, pertæsa rerum terrestrium, & cælestia spirans, sacrarum Virginum cœtui se mancipauit, in Franconiæ monasterio *Kitzingâ*. Quod ita in Chronicis Erphordiensibus fideliter scriptis reperio: etsi alibi, hanc non *Sophiam*, sed *Gertrudem* dictam, & Virginitatem consecrasse

Alden-

Aldenburgi. Hi liberi. neque maritus diu superfuit: cùm tactus piæ militiæ amore, anno ∞. CC XXVII. vnà cum Frederico Imp. ad Terræ sanctæ recuperationem iret: iret, nec perueniret. Nam Hydrunti in Apuliâ, dum transgressui omnia parantur, febri correptus obiit, siue vt alij, veneno interceptus. De loco, plures consentiunt: legi tamen qui in Siciliâ obiisse asserant. nostro fortasse, non suo errore: cùm illius æui nomenclaturâ ipsa Apulia, & regnum illud hodie Neapolitanum, Siciliæ nomine dicerentur. Duplex enim ea erat, vltra & citra fretum siue pharum, vt loquuntur: atque ita igitur hîc capiamus. Sunt etiam qui in ipsâ Terrâ sanctâ obiisse, sed temerè & falsò, tradant. Loculus quidem & ossa paullò pòst ad mæstam Elizabetham translata: mæstam, etiam ab iniuriis, quas ab *Henrico* fratre mariti erat passa. Is enim à primis statim nunciis de morte, Hermanni pueritiam suum commodum ratus, prouinciam, arcem, bona inuaserat: Elizabetham cum suis eiecerat: ita properè & ferociter, vt misera paruos liberos trahens, & cum fortunâ deserta ab omnibus, vix hospitium reperiret, metu potentioris. Contulit se itaque in Hassiam, tota pietati iam consecrata, eique assiduè, ductore quodam *Conrado*, religioso & optimo viro, operatur Marburgi: vbi & diem suum obiit, etsi placato iam Henrico, & ideò ab

opi-

opibus instructior. sed quas non nisi in pauperum vsum, & statim elargitura admisit. Obiit autem quadriennio circiter à marito, anno ∞.CC XXXI. quod scriptores eius æui constanter tradunt: & ergo iuuenis obiit, nec nisi annos vigintiquattuor nata: breui circulo quantam virtutum copiam complexa? Quæ famâ, sed & miraculis diffusæ, caput Ecclesię Gregorium tunc Nonum haud latuerunt: atque is eas produxit & propalauit, & ipsam, conuentu & consensu sacrorum Procerum Perusiæ, cælestium numeris adscripsit: iussitque precibus & veneratione prosequi, & festum quotannis diem habere XIII. Kalend. Decembres, quo ex hac vitâ migrasset. Diploma ipsum Pontificis Vaticana Bibliotheca in Regestis suis habet, promulgatum anno ∞. CCXXXV. quadriennio ab eius morte. Eo autem in Germaniam perlato, concursus Marburgum factus: ossa de humiliore in altiorem locum, & augustiorem loculum, translata: cùm adesset Imperator ipse *Fridericus*, honoris & pietatis ergô, itemque Archiepiscopi Moguntinus, Coloniensis, Bremensis, & magna vtriusque ordinis procerum manus. Quo tempore è sacro cadauere oleum vbertim manauit. Imperator coronâ aureâ decorauit, alij donis aliis: ego te, Diua, breuiter laudibus precibusque, *Salue & faue*.

CAP.

CAP. III.

De filiâ Elizabethæ Sophiâ. quæ in Brabantiam venit, statuas attulit, diuisit, & quomodo hæc Hallis dedicata.

HErmannum, vt dixi, filium habuit, sed nec hunc longæuum. Cùm enim octauodecimo circiter anno vxorem duxisset, in flore æui, statim ab ipsis nuptiis obiit, veneficio, vt constans fama ferebat, *Berchtæ Sebergiæ*, nobilis fæminæ: incertum amore an odio, suo an alieno impulsæ. Sed obiit, & sororem reliquit *Sophiam*, de quâ tetigi, & nunc vberiùs dicam, vel Brabantię nostræ causâ, in quam venit & nupsit; itemque instituti, quia propioribus lineis sacram Statuam nostram tangit. Igitur *Henricus* II. Dux Brabantiæ tunc pręerat, cognomento Bonus: qui primis nuptiis *Mariam Sueuicam*, *Philippi* Imp. F. vxorem habuerat, exque eâ *Henricum* III. sustulerat, Magnanimum dictum: vt tunc apud nos moris erat, principes viros titulo aliquo discernendi, vel potiùs honestandi. Is *Henricus* & posteri in patriâ nostrâ Principatum tenuerunt; & stirpe meliore deficiente, per *Margaretæ* nuptias ad inclytam BVRGVNDIÆ gentem detulerunt: quæ *Margareta*, matre item *Margaretâ*, *Ioannis* III. neptis nupsit *Philippo Audaci*, primo nostro in-

ter externos Duci. Hęc igitur *Mariæ* cùm prior
∞. CC. XLII. *Henrici* vxor fuiſſet, abiiſſetque: iunxit ille ſibi nuptiis alteris *Sophiam Elizabethæ* filiam, generis nobilitate, & matris pietate demonſtratam. Ex quâ tulit item *Henricum* filium, cognomine Brabantinum dictum. Qui cùm expers paterni Ducatus eſſet, fratri prærogatiuâ ætatis tranſſcripti: annos iam duodecim natus adiecit oculos atque animum ad Thuringiæ & Haſſiæ Principatum, materno iure & gratiâ fretus. quippe quæ in iis locis, vel Diuæ *Elizabethæ* memoriâ, vel & propriâ virtute, ingens nomen & amicos fautoreſque reliquiſſet. Sed ecce, mortuo *Hermanno* fratre *Sophiæ*, cui ius illud ſine controuerſiâ debebatur, ſucceſſit & vindicauit ſibi, exclusâ fæminâ, *Henricus* frater *Ludouici*: tenuitque quöad vixit, opibus & potentiâ valdè auctus, & faciente Pontifice Innocentio II. Rex Romanorum
∞. CC. XLVII. contra *Conradum* Frederici F. electus. Quem prælio apud Francofurtum etiam vicit: vir magni animi & ſpei, ſed quam Fata inciderunt, obiitque anno poſt electionem, liberorum expers. Ea res iterùm ius & ſpem *Sophiæ* noſtrę præbere viſa, venitq; multis aduocantibus in Thuringiam: etſi alij contrà nitebantur, aduocato *Henrico* altero, Marchione Miſniæ & terræ Orientalis, nato ex ſorore Henrici Regis defuncti. Sophia vetus ius prætendebat; iſte nouellum.

deni-

denique pacificatione aliquoties tentatâ & irritâ, armis decretum eſt : quorum finis, vt partitione factâ, Thuringia penes Marchionem Miſniæ maneret, Haſſia Henrico Brabantino cederet. Idq́ue ad poſteros obtinuit : & ſtirps iſta, quæ hodieq́ue eſt Landtgrauiorum Haſſię, originem & dynaſtiam ſuam Henrico, & Sophiæ eius matri debet acceptam, itemq́ue piæ Elizabethæ. Sed abite nunc confines hiſtoriæ; ad rem ipſam noſtram veniamus, quâ cauſsâ, & fidei ſtruendæ, hæc præmiſſa. Sophia igitur iſta maternæ pietatis etiam heres & adſecla, Diuę Virginis cultui inprimis fuit mancipata. Putatur à matre ſtatuas aliquot accepiſſe, quas vel ob eius memoriam caras ſanctáſque habuit : è quibus vnam Viluordiæ, in cœtu Virginum religioſarum dedit dedicauit, miraculis olim & nuper claram, cui cognomen DIVÆ CONSOLATRICIS à re inditum : quia multi malis animi corporiſq́ue remedia illîc aut leuamenta reperiebant. Tres alias dediſſe *Machtildi* ſorori Henrici Ducis, mariti ſui : quæ alteris nuptiis iuncta *Florentio* IIII. Hollandiæ & Zelandiæ Comiti fuit. E quo coniugio *Guilielmus* II. ille natus, illuſtre nomen, & Rex Romanorum in diſſidio electus. Accepit, inquam, Machtildis ab ipsâ Sophiâ : quod vero propius & rationi temporum aſſidet, quàm vt à Diuâ Elizabethâ, quæ diu mortua, & vix eſt vt

 cauſ-

caussam donandi, aut arctiorem notitiam, in tam dissitis locis, habuerit cum istâ. Vndecumque ea nacta, Statuas tamen habuit, coluit: & iam moritura dispartiuit, & locis suis quamque assignauit. Vnam Grauesandæ, Hollandiæ veteri opido, quod finitimum est Losdunensi cœnobio: quod ipsa condiderat, in eoque vitam à morte mariti castè pieq; egerat. Alteram Harlemi, adseruandam in sacrario Carmelitarum: tertiam denique hanc nostram *Hallis* Hannoniȩ collocari voluit, siue iussit. Quare illic, & cur extra Batauiam? Credo, quia inter alias prolem ex Florentio marito *Adelheidem* genuerat, nuptam Ioanni Auennensi, Comiti Hannoniæ: & hanc igitur, eiusque ditionem, sacro hoc donario iuit auctum. Hoc euenit anno Christi ∞. CC. LXVII. quo Machtildis illa diem obiit. Addo obiter, huius filiam fuisse item *Machtildem*, quæ nupta Comiti Hennenbergio vno partu protulit CCCLXIIII. proles, quas Otho Antistes Vltraiectinus sacro fonte omnes abluit: rem fabulæ, quàm historiæ propiorem, nisi eam Annales nostri constanti assensu tradidissent.

CAP.

CAP. IIII.

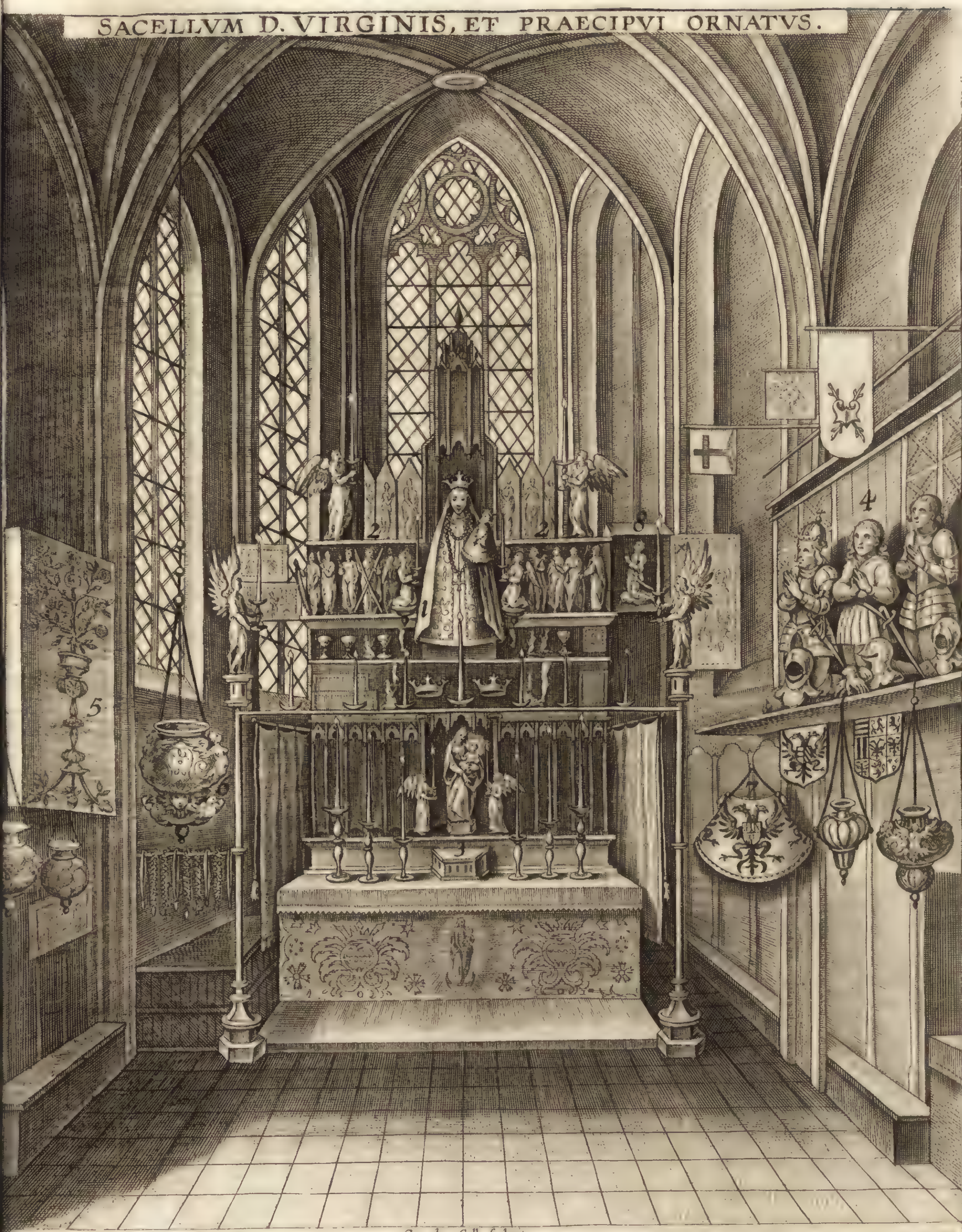
Aliquid ſuper ipſo opido Hallenſi, itemq́; templo.

ERgo hæc illa, & tali origine, Statua eſt quam *Hallis* hodieque colimus : de quo loco & opido, exterorum cauſsâ, breuiter libemus. Eſt illud in finibus Hannoniæ, quà Brabantiam tangit, tertio à Bruxellâ noſtrâ milliari. Ipſum modicum eſt, neque opere aut ędificiis conſpicuum: ſufficit loci ſanctimonia, ad præſidium ſimul & ornamentum. Ager tamen in ambitu bonus, fœcunda pratis aruiſque planicies, quam Zenna flumen interluit, & ipſum item opidum : atque illinc riuis amnibuſque auctum Bruxellam, nauium in eâ & extra eam patiens, venit. Nomen à tutelâ aut conſeruatione habet, vt aliæ item *Halæ*, ſiue placet *Hallæ*, quæ paſſim exſtant. Enimuerò vulgò etiam ædificia ſic appellamus, vbi merces aut homines tueri ab iniuriis aëris ſolent: aut litterâ mutante, *Salas*. Atque iſta vox Gallis nobiſque in aſſiduo vſu eſt, pro *Atriis:* cauſsâ eâdem, quia ibi conuentus, & in tuto ac ſudo agunt. Sed & *Halas* Louanij habemus, veterem lanificij & lanificum domum, eorumq́ue receptui : nunc, meliore auſpicio, ab Arachne ad Palladem tranſlatam, in quâ optimarum artium ſcientiarumq́; doctores & diſcipuli cottidie ope-

 rantur.

rantur. Sunt & Saxonicę *Halæ*, itemq; Tirolenses ad Oenum: à salis asseruatione dictæ, siue ab ipso *Sale:* nam & hoc originationem suam primogenio huic debet. Quid enim magis, quàm *Sal*, seruat? quod priscis Gręcis nostrisq; *Hals*, siue *Halt* fuit: & mox in *Salt* mutauit: ab eóque, dixerit Becanus, Latinorum *Salus*. Hoc nostrum opidum quando conditum, nescio: vetustatem tamen aliquam habet. Itémq; arcem, Dynastarum eius tractus olim domum, an Pretorium: in quâ egisse sępiùs, atque etiam obiisse *Philippus Audax* dicitur, is qui Flandriam cum Brabantiâ iunxit. Etsi Frossardus in opido quidē, sed in hospitio Cerui (nunc quoque domus ibi, & insigne) non autem in arce scripsit obiisse. Id fuit anno Christi ∞. CCCC. IIII. Est autem templum in opido, foro imminens, eleganti satis opere: cuius ala ingredientibus sinistra sacellum habet & Aram, ac super eam Statuam hanc DIVÆ VIRGINIS, de quâ agimus & agemus. Sacellū modicum est, ornatū à donariis & tabulis votiuis habet, religionem à se, & nescio quomodo ingredientes ea tangit. Concursus huc olim & nunc vndiq;, etiam à longinquis locis, & quàm latè propemodum Christiani fines se tendunt. Quid mirum? MIRA hoc effecerunt, quæ crebra & vel assidua hîc euenerunt, eueniúntque. quod boni gaudeamus & iactemus; improbi liueant, aut calumnientur.

CAP.

Statua sacra. 2. Duodecim Apostoli argentei, donum Philippi Boni. 3. Statua Diuæ argentea, eiusdem munus.
. Maximilianus Imp. Albertus Dux Saxoniæ, & quidam procerum. 5. Arbor aurea Maximiliani, inscripta
NNO VIIII. 6. Lampas argentea Iulij II. P.M. inscripta, ANNO VIIII. IVLIVS PONT. MAX.
. Paludamentum Caroli V. Imp. 8. Statua argentea viri geniculantis, donum Fuggerorum.

CAP. V.

Transitum ad Miracula; sed primò communiter Vera hæc asserta, & discrimen triplex à Falsis datum.

QVid tamen calumnientur? non certius diuinitatis argumentum, quàm à MIRACVLIS: quæ Deus ipse homo factus, vt talem se assereret atque ostenderet, palàm exhibuit & vulgauit. Sunt, & fuerunt Genij, fateor, qui ludibrio aut fraudi nostræ similia quædam patrant: sed similia. ab ipsis illis Veris non vnâ aut fallaci notâ seiungenda. Dicam, vt bonitatem nostris præstruam, & contra improborum, an impiorum calumnias, præferam scutum. Triplex nota est, quâ Vera à Vanis miracula differunt: *Magnitudo, Finis, & Fides.* Magnitudo, quòd non exigua aliqua aut leuia sunt in opere, sed quæ opinionem, sensum, naturam omnem vincant: & quæ ipsa illa Natura non nisi domino suo possit indulgere. Legistíne à Moyse, Pharäone rege arbitro, victos variè eius præstigiatores, aut Magos? Tale vniuersè in Veris Vanisque scito: vim illìc veram & diuinam eminere, ideóq; & maiestatem: hîc fallax aliquid, lusorium & illusorium, & in exploratione leue reperiendum. Genij se miscent, aërei, terrei, aut inferi, & opellas aliquot

exhibent, ſed opellas: quod ex comparatione diuinorum operum peruideas, & peruincas. En in veteris Scripturæ libris, tot centena millia hominum, ſectis diuiſiſq; aquis, velut per ſiccum traducta. En iterùm, in ſqualidis arentibuſq; locis, è durâ petrâ, ictu virgæ, torrentes aquarum manantes. Quis non auguſtum & ingens hoc videt, in mari abductas, è lapide eductas aquas? & à quo niſi à Numine? Nam magi omnes conueniant, non facient: niſi fallaci aliquâ imagine, & ſine alio fructu mox periturâ. Idem in nouæ Scripturę libris, idem in nouitiæ magis & noſtræ. Non damus nauim zonâ muliérculæ alligatam, & aduerſo flumine motam; non aquam in cribro geſtatam; non manu permulſam, & tactu aëneam factam barbam; non cotem nouaculâ ſciſſam: minuta & à minutis Geniis hæc facinora eſſe ſcimus. Quid ergo nos? claudos erectos; cæcos luce affectos; morbidos perſanatos; mortuos ipſos ſuſcitatos, & verâ vitali luce iterùm donatos. Imperium in elementa, in animantia, in naturam ipſam rerum Chriſtus & Chriſtiani vſurparunt, & vſurpant. Iam diſcrimen alterum à Fine eſt. Vt demus magna quædam à profanis prauiſque hominibus patrari: finis diſſidet. Illi in ludibrium aut noxam faciunt: noſtri in ſerium fructum, aut ſalutem. Præſtigiatores, calculatores, & id genus, quid niſi vanâ ſpecie obiectâ oculos ſenſuſ-

ſenſuſque fallunt? & fallendo delectatiunculâ aliquâ fortaſſe permulcent. Magi, incantatores, venefici, nocendi palàm finem habent, & ad Dęmonum cultum adducendi, quorum ope conſilioque hæc patrant. Itaque non fallax & iſte character. quòd Vera miracula ad verum, & vnum, Deum ducunt; falſa ad falſos, & multos. Tertium denique diſcrimen, Fides: atque id dupliciter. Primùm, quia vana multa eiuſmodi famâ aut ſcriptis prodita: & Liuius ipſe non ſemel agnoſcit, turbido aliquo tempore, *verſis in religionem animis, multa viſa creditaq; prodigia, quæ non erant.* Natura ſcilicet humana, ſuperſtitioni prona, hæc accipit: & fraus Genialis obiicit, inſinuatque. Senſu etiam altero vana, quia ſpeciem ſæpe, non rem habent: non certè perfectionem, aut diuturnitatem. Nam & Genij ecce morbos interdum, aut cæcitates, aut alia damna corporis curare videntur. Videntur, inquam. vel quia ipſi temporaneum aliquid tale intulerunt, vt auferant; vel quia non in longum curant, & eadem aut maior noxa (vſu cognitum) mox adhæret. Non ſic in Veris, abſit. omnia fidem habent, ſiue libris ſacris tradita, qui non magis quàm eorum auctor (is Deus eſt) mentiuntur: ſiue bonis teſtibus arbitriſque affirmata: denique fidi etiam perfectique operis, nec retractantur ex facili, aut mutant. Et verò illa ipſa

tamen Geniorum opera ſicui miranda videntur, vt flumen ſiſtere,pluuias immittere, futura prædicere: quid niſi in Dei potentiam pia mens ducat, quo faciente, aut certè permittente, illa ipſa eueniunt? Ac ſi minuti creati iſti ſpiritus talia; quanto maiora maximus ille, conditor & creator omnium, poteſt? Vides diſcrimina: interroget me aliquis, Sed cur Miracula hæc non ipſe in ſuo nomine Deus, & magis ſępiuſque hodie in Diuorum, & ſæpiſſimè Diuæ ſuæ matris, edit? Cum Auguſtino reſpondeam, Non opus nunc Chriſto aſſerendo prodigiis: imò *ſiquis ea requirat, ipſum eſſe prodigium, qui mundo credente non credat.* Excipio, ſi apud gentes longinquas res geritur, & omnis fidei noſtræ adhuc expertes. At in Diuis quia aliter eſt, & multi etiam Chriſtum profeſſi obſtrigillant eorum honori, aut cultui: meritò extra ordinem eos aſſerit; & quos abiiciunt, alleuat; quos obtenebrant, illuſtrat. Et quis neſcit, tot iſtas hodie nouellarum opinionum ſectas, conſenſu & velut de compacto in vnam *Diuam Virginem* incurrere, & decus eius omne ire imminutum? Ergo iſte vindex tuetur, & auget cottidie: & auſim dicere, nullibi, in nullo nomine aut titulo, plura & maiora *Miracula*, quàm in eius exhiberi.

De ciuitate Dei XII. cap. VIII.

CAP.

CAP. VI.

Miracula quæ ipſum opidum, aut templum, aut ſtatuam propriè tangunt: & tutela in iſtis Diuæ palàm obſeruata.

ET noſtra iam videamus: quæ ſedulò & fideliter ex archiis aut monumentis deſcripta tradem us, procul ab adſtruendo, omiſſioni propiores. Quid ita? quia, vt qui ſuperioris ſimplicitas aut neglectus fuit, multa ab iis non conſignata ſcriptis fuêre, etiam quæ in illuſtribus perſonis patrata opinemur. Quidni opinemur, in tam frequenti eius cultu: quem non niſi beneficiis & miraculis probabile eſt prouocatum? Atqui pauca ante annum CCCC. exſtant: niſi longiùs quædam ſpectant, quibus temporis nota non eſt adiecta. Queramur, imò indignemur: quamquam olim ſimile. atque ipſe Auguſtinus, æuo illo curioſo & erudito, ſcribit *multa ad memorias martyrum facta*, ignoratione aut obliuione, famâ excidiſſe. atque adeò *in ipsâ vrbe Carthagine eueniſſe, quæ Carthago neſciret.* Simile Hallis noſtris factum: & demus ſimplici pietati veniam, quæ contenta præſenti & ſuo fructu fuit. Illud autem primùm obſeruo, in ipsâ Statuâ miri aliquid videri: quæ haud magna (bipedalis circiter) & è puro nec medicato ligno,

Lib. XXII. De ciuit. Dei, cap. VIII.

ligno, tot sæcula perseuerat, immunis adhuc ab exitiali peste. Immunis etiam ab incendiis: quæ vrbecula illa aliquoties, vel nostrâ memoriâ, sensit: cùm illa Diua & se, & templum suum, omni vicino foro, & iuxta ipsam ædem ædibus ardentibus, defendit. Quid, quòd ab hoste, & vi bellicâ, defendit? Incolæ præferunt, & Annales referunt, aliquoties opidum illud, nec situ nec opere munitum, tentatum ab hoste, vel clàm & fraudibus, vel palàm & machinis: sed tutelâ præsidioque eius stetisse inuictum. Cùm bellum ciuile, aut potiùs intestinum, inter miseros & fato quodam huic malo destinatos Belgas esset, quo tempore *Maximilianus Primus Austriacus* rebus præerat, filij sui Philippi tutor: cùm, inquam, alia Flandri atque vnà Bruxellenses, alia & meliora Hannonij & maior prouinciarum pars sentirent, Principi *nouo & veteri adhærentes: ecce *Philippus Cliuius* partium aduersarum Dux, animo & manu strenuus, Bruxellæ tunc agebat, & valdè in rem putabat *Hallas* ita propinquas capi. Vno anno bis tentat. per insidias semel, & occultam intra muros conspirationem: iamque copias ad sex millia militum cum tormentis eduxerat, ignaris superuenturus. Casu ciuis (quid casu? Numine, & Diua vigilabat) ciuis, inquam, Bruxellensis à præsidiariis capitur: qui rem omnem & coniuratos ipsos detexit. Cliuius ignarus adue nit,

* *Philippo Maximiliani F. atque ipsi Maximiliano.*

∞.CCCC. LXXXIX.

uenit, & vt putabat, ignaris. Illi ſilent, diſſimulant, adire patiuntur, foſſas tranſire, muris ſubire: tum vndique ex præparato, ingruunt, tela, viri, fæminæ, & magnâ ſuâ clade proturbant incautum hoſtem: deleturi etiam, ſi maior aliqua manus in opido fuiſſet. Alterum eodem anno, clarioris ſubſidij. Quod fraus abnuerat, à vi Cliuius vult impetratum. Venit eò cum inſtructo decem millium equitum peditumq́ue exercitu. Ita autem ſubitus venit, vt centum viginti Hallenſes præſidiarios, lignatum & pabulatum egreſſos, ad vnum omnes interciperet: triſti augurio, & damno certiore, quò minor in vrbe manus, vix ducenti quinquaginta milites, remanebant. Sed DIVA ſcilicet, quæ tutelæ ſuæ totam rem facere voluit, etiam muros dirui tormentis paſſa, & aditum lato limite fieri, quà vel tria plauſtra tranſirent. Præterea ignis, ferreis cauatis globis, & qui emiſſi pateſcerent eumq́ue funderent, in domos variè ſparſus: & quaſdam iam comprehenderat. Vbique periculum, clamor, conſternatio: ſed in vnâ re ciues conſtantes, ad DIVÆ opem piis votis confugiunt. Tum velut robore diuinitus immiſſo, à templo feruntur in hoſtem, ipſi ſacerdotes iis mixti. Pugnatur acriter, illinc viribus, hinc animis maioribus: ac denique ſub veſperam cum multâ ſuâ cæde hoſtis pellitur, ipſe quoque faſſus Numen ſibi palàm repugnaſſe. Interea fæminæ

& im-

& imbellis manus incendia reſtinguere. è quibus decem, vnâ aliquâ domo conſcensâ, cum eâ ipsâ decidunt. Mortuas & obtritas, tam graui ruinâ, omnes exiſtimare: at illæ ſurgunt ſine maiore aliquâ noxâ, & domum quæque ſuam, ſuis pedibus, eunt. Quis non tum laudes grateſque ſacræ Virgini corde, ore, plauſu dixit? Et hoſtis cùm ſequenti die iterùm oppugnare pararet: ecce tabellarius à *Carolo Croyo* Chimaci Principe (qui toto hoc bello fidam & eximiam operam Maximiliano præbuit: cuius ad illum litteras latinè ſcriptas, ipsâ Maximiliani manu, libens * vidi) ab eo, dico, Hallenſibus litteræ, quibus intra triduum auxilium & copias magnanimus ille Princeps promittebat. Ciues gaudio exſultare, tympana & campanæ ſonare, omnia lætitiæ ſigna dare: vt hoſtis non aduentare, ſed aduenisse iam auxilia ſuſpicatus, ſiue Deo etiam terrente & auertente, trepidus feſtinuſque inde diſcederet: ne mortuorum quidem curâ aut ſauciorum, quos in foſſis viiſq; reliquit, ipſa etiam oppugnationis aut belli inſtrumenta. Sanè centum circiter globos è ferro aut lapide, etiamnunc monumentum rei, in æde ſacrâ ſeruant, arcis ligneis conditos, qui triginta, quadraginta, ſunt & qui ſexaginta, pondo libras pendunt.

* *Oſtendente Illuſt^mo Carolo, Duce Croyo & Arſchotano.*

CAP.

CAP. VII.

Duo eiusdem rei exempla, à nostro æuo, seria simul & iocosa.

SEd hoc etiam, in eâdem tutelâ sui & suorum, lepidum, & quod cum risu admirationem habeat; gestum haud pridem, isto nostro infausto ciuili bello. *Oliuerius Tempelius*, vir militiæ gnarus & acer, Bruxellæ præerat: quæ tunc quoque in alias partes iuerat, non capta, sed decepta. Iste imminebat Hallis assiduè: quas cum Hannoniâ & Artesiâ, restitutas iam Regi audiebat. Bis igitur tentat. eò audaciùs quòd & finitima oppida suæ potestatis essent; & in ipsis Hallis vix quadraginta nouelli milites, qui tuerentur. Primo die repellitur, & callidè, quasi omisso incepto, abit: sed in animo aliud versat, & clàm conductis in vnum pręsidiis vires auget, & inopinatus sub noctem sequentem redit. Et iam cum scalis & reliquo apparatu, in viâ, vt fit, incedunt alacres, mutuò sese adhortantes. Erat in numeris *Joannes Zvvyckius* quidam, homo non religionis solùm & vitæ improbus, sed linguæ. Is canere iam triumphum, & iactitare palàm, *Se suis manibus Hallensi muliercula* (Dei parentem intelligebat) *nasum absciſſurum*. Itur porrò, peruenitur: quid factum ? Diua audierat, & quasi

Anno ∞. IO. LXXX.

D talio-

talionis pœnam machinata, procurat mox, glande plumbeâ excuſsâ, ſcurræ illiipſi naſum auferri. Pœnam habuit, & irriſum inter ipſos commilitones perpetuum meruit: qui identidem hominem ad naſum recipiendum Hallas mittebant. Sed & alter in eâdem expeditione, *Ioannes Ryſſelmannus*, immaniore etiam ſæuitiâ, & ore tetriore effuderat, *Sacratam ſe ſtatuam Bruxellam adducturum, atqui ibi igne ſubiecto publicè crematurum.* Deus, Deus (mitiſſimam Virginem hîc omitto) audiit: & illi impio blaſphemum os ac mentum tormenti ictu abſtulit, & paullò pòſt ipſam vitam. En vindicem etiam Diuam: ſed magis iuuat audire & videre adiutricem.

HALLAE OPIDVM.
A
B.
1.
2.
2. Oliuerius Tempelius
Hallas frustra bis
tentat 9. et 10. Iuly
A°. 1580.
B. Locus aggreßionis
Tempelij.
1. Philippus Cliuius cum suis Hallas frustra oppugnat
A°. 1489.
A. Porta S. Catharinæ.

CAP. VIII.

Beneficia eius deinceps in priuatos. & primò à morte seruatus & patibulo, qui Falconem amiserat.

O Quàm variè, & quàm multis! in animo, in corpore; in periculis, in calamitatibus; in languoribus, in ipsâ morte. Exempla videamus: & primum iſtud, quod lignea vetus imago repræſentat, donarium ibi & monumentum. Scripta etiam in archiuis habent plenam hiſtoriam: ſed annum omittunt. & rem tamen veterem eſſe, cùm dictus ille typus, tum ipſa ſcriptio adfirmat, vetuſtioris ſtili ac linguæ. Res ita habet. Aucupium inter nobilitatis noſtræ priſca & prima exercitia fuit, etiam nuper: priuſquam triſtia hæc bella omnem ludicram honeſtamque voluptatem arcerent. Huic capturæ Falcones habebantur, impenſo pretio è Septemtrionis ferè partibus petiti, fuſci, albicantes, aut varij: bonitate etiam variâ, vt genus cuique ſuum, & ex eo vigor aut rapacitas erant. Vir igitur nobilis (nomen ſiletur) talem auem prædatricem æſtimatam & amatam habebat: quæ caſu, aut negligentiâ miniſtri, auolauit. Dominus in occaſione requirere: ille muſſare, & quod res erat denique dicere, Auolaſſe. Bilis huic in naribus: &, *Sceleſte, ſic imponis? pretio auem alienaſti, &*

manum mihi mendacio adis. Audin' autem? seriò edico, nisi intra quinque septimanas (hanc compe-rendinationem vitæ tuæ dono) auis compâret, tu peristi. Seruus in metu, qui dominica & semi-barbara tunc imperia norat: itaque requirit ip-se & alij vndique, siluas & deuia vestigant. fru-strà. Dies lapsus, hero minę non elapsæ: quas ad rem vult conferre. Iterùm ille supplex preca-tur, & impetrat menstruam dilationem. Sed nul-la quæsitio iuuat. Dominus crucem iubet statui, misellum sub eâ destitui, iam laqueo illigandum. Carnifex adest, * oculi obligantur: spe omni at-que ope humanâ abeunte, diuina subuenit: & in mentem ei est *Diua Hallensis*, quam miserorum, & præsertim innocentium, sæpè leuamen audie-rat fuisse. Tacitis precibus inuocat: atque ecce statim in aëre visus audire sonum tintinnabulo-rum, quibus pedes huic auitio, vt amissæ se pro-dant, solent illigari. Iam mens, iam spes illi re-dit: & dominum supplex rogat paullùm reuela-ri, vt liberis saltem, & erectis in cælum oculis, vl-timas preces possit effundere. Conceditur, orat iterùm Diuam, quàm ex animo quid opus dice-re? pro ipsâ animâ. Ecce autem palàm & in con-spectu omnium, ille ipse Falco, nihil deterritus eâ populi multitudine, è sublimi aëre præceps de-uolat, & in humero eius consedit. Clamor & gratulatio facta: ipse auem, in aue vitam recupe-rat,

** Ita in Scripto. hodie nō vsitatum, in illo supplicio.*

rat, dominus innocentiam. At Diua Virgo omnium ore laudes accipit : & ab ipſo quem ſeruauit teſtimonium. quod, vt dixi, nunc ibi in ligno compâret: aliquâ tamen diſſonantiâ à recitatione meâ & Scripto. Nam illîc Falco non precanti & appendendo, ſed iam appenſo & illigato ſuperuenit: quod magis ſum vt credam, & augendæ admirationi facit. Cur enim non tam vetuſto typo? in quo etiam veſtitum veterem notes, ſerui tunicati & accincti.

CAP. IX.

Quidam inter aquas ſeruatus, in immani & ſubito diluuio.

ALiud ab illo æuo : ſed quod certius deſignem. Euênit enim, vt memoriæ veteres habent, anno ∞. CCC. XC. menſis Auguſti die, qui Petro eſt ſacer. Angianum in Hannoniâ opidum eſt, in decliui ſitum : vbi ciuis quidam inter gregarios, *Paſtinus* nomine fuit. Euênit die iam dicto, vt ſubita & prodigioſa tempeſtas eſſet; nimbi, tonitrua, fulmina, & aquæ ſic denſæ caderent, vt torrentes vbique fluerent, domos abriperent, plateas delapidarent, molas auferrent, omnia denique, vt mare, inundarent. Homines trepidare. alius in altum, alius imum fugere; ille aquas, hic fulmina: & *Paſtinus* noſter in cellam

lam penuariam suam, pluribus gradibus demissam. Dum ibi est, & seruare etiam edulia aliqua aut vtensilia sua satagit; ecce aquæ vis perrumpit, cauum implet, tantâ vi, vt exitus ipsi, nec ipsis quidem esset, nisi muris in parte perruptis & deiectis. Sed nec sic finis. aquæ aliæ adueniunt, & iam *Pastino* mors in oculis, *Diua Virgo Hallensis* in sensibus: quam trepidus inuocat, & vnà (illâ inspirante) ianuam in sublimi, quę fornicem claudebat, manibus apprehendit. Tenet fortiter duas totas horas, & aquæ nihilominus vndique assultant, mentum & caput interim supergrediuntur, aut tangunt. Iam nox aduenit, & mortis nuncia aut soror caligo: cùm ille flebiliter iterùm Diuam, nec frustrà, inuocat. quippe quæ claris radiis immissis locum illustrauit, & simul vires ei addidit ad perdurandum. Nox & aqua abiit, ipse emersit, vxore & prole tamen submersis: Hallas venit, ceream imaginem obtulit, septemdecim fidos testes adduxit, qui vnà cum eo de rę sic gestâ affirmarunt.

CAP. X.

Puer mersus in vitam reuocatur.

ALia rei magnæ, sed breuicula, & sine tempore, aut personâ, loco, narratio: sed vetus, & mihi fida. Puer domo egressus quæritur duas horas

horas ampliùs, nec inuenitur. Pater denique in lacunam lapſum repperit, capite in limo fixum, pedibus ſupernè elatis. Educit, deponit in terram, adſtat mœſtus, & explorat ſiquid adhuc animæ inſit. Exſpiraſſe videt, & hora tota iam lapſa ab eductione erat: cùm interno quodam instinctu ad *Virginem Hallenſem* impellitur, eique puerum & preces offert. Vix factum, vita redit, puer palpitat & erigitur, cum læto patre domum abit.

CAP. XI.

Homo mali genij hoſpes ab eo liberatur.

ALia item ſine tempore, ſed aliis tamen notis inſignita. Fuit Aldenardæ in Flandriâ *Reinerus VVilegemius*, vir mente & corpore validus: ſed in quem ipſo Aſſumptionis Diuę Virginis feſto malignus Genius irruit, & domum ſibi fecit. Fremebat, ſpumabat, laniabat ſeſe & alios: fœda facies, & vel hoſti miſeranda: quid cognatis & amicis? Illi conſenſu & voto Hallas adſpiciunt, tutelarem hanc inuocant, aduerſus notum & ſæpiùs fractum hoſtem. Audit, adeſt, occultâ vi eiicit: & ſtatim reſtituit ſibi & ſuis, verè iam *Reinerum*, & purum. *O potens, ô benigna, nos quoque ab eodem fallaci ſerpente defende: & quæ caput eius ſemel in ſacrâ partione tuâ contriuiſti, ne caudâ nos flagellet aut ſternat, adiuua & indulge.*

CAP. XII.

Leodici puer luminibus captus, & toto corpore æger aut impotens, ab vtraque labe sanatur.

ALia, carmine complectenda.

In terrâ & vrbe Eburonum fuit puer
Stirpe atque censu honestus, æger corporis,
Et orbe vtroque lucis orbus: quod patri
Perdoluit & matri, atque amicis omnibus.
Medicina adhibita frustrà, inhærebat malum
Et cæcitatis simul, & ægrimoniæ.
Sed ecce fama melior aures accidit
De Virgine hac Hallense. Vota nuncupant:
Et nuncupatis luce donatur puer,
Clarâ atque certâ: quique heri tenebrio
Vulgò audiebat, prouocat nunc Lyncea:
Donatur & salute reliqui corporis.
Venit parens vterque, venit & puer,
Cui *Nicolaus* nomen, Hallas oppidum:
Sistuntque Diuæ sese, & vnà imaginem
Puri & puti argenti offerunt: quæ posteris
Beneficij testamen esset & fides.

Salue ô amica mihi Eburonum vrbs, & his atque aliis documentis in auitâ tuâ, quod adhuc facis, religione perseuera.

CAP.

CAP. XIII.

Tempeſtate iactati, & iam naufragantes erepti.

IAm ad ea venio, quæ temporis, etſi non rei, magis certa. Anno ∞. CCCCV. viri tredecim, quorum nomina ſchidis expreſſa pretium non eſt iterare, naui è Bataviâ Antuerpiam vehebant. Tempeſtas oboritur & mare fit magnum, & nox ſuperueniens mala metumq́ue auget. Magis etiam gubernator, qui victam à vi artem faſſus, oratione ſtrictâ & aſperâ hortatur, *Quiſque ſe fatis paret, Deo litet, ad meliorem vitam iturus hac amiſſâ.* Fit gemitus, & comploratio, in genua voluuntur, manus ad cælum tendunt, præſentem omnes mortem exſpectant. Fuit, qui ſuggereret, Diuam Virginem Hallenſem communibus votis vocibuſq́ue inuocandam : quod faciunt. Et facto, ſtatim clarum lumen naui ſuperfulſit, quod tenebras diſpulit, metum minuit: & mox illâ gubernante nauis portum tenuit. è quâ totidem illi viri egreſſi, omiſſis rebus, Hallas venêre, & vitam ſe Virgini debere teſtati, votum bonâ fide ſoluerunt.

CAP. XIV.

Furiosa virgo mentem recipit.

ANno ∞. CCCCVII. virgo fuit nobilis è gente Hangereliâ, quæ corpore sana, & formâ bella, subitò mente capta fuit, & in furorem data. Matrem habebat casu hoc (quis de parentali affectu dubitet?) confusam & afflictam. Omnia experitur & facit: ad Diuam denique Virginem ipsa auxilij caussâ venit. In templo est, & preces fundit: ipso illo momento filia absens conualescit, & plenè ad mentem rediit, priusquam mater rediret. O gaudium & amplexus! *Eamus mea filia, coràm gratias acturæ benignissimæ Patronæ, cui tu sanitatem, ego vitam debemus.* Veniunt, ceream imaginem *centum decem pondo libras* offerunt, quę filiam ipsam repræsentaret, ἰσοτάλαντον vt cum Gręcis dicam, & ipso illo pondere ęqualem.

CAP. XV.

Puer in Mosâ iam mergendus educitur.

ANno ∞. CCCCVIII. Huyum opidum in terrâ Eburonum super Mosam est: qui medium scindit & interfluit, sed ponte lapideo coniunctum. Puer ibi annos quattuordecim natus, cum quattuor æqualibus suis cymbam conscendunt,

dunt, & ſolitâ huic ætati laſciuiâ in flumen pergunt, ludere & vagari captantes. Sed miſeri in diſcrimen & angorem veniunt, venti ſurgunt,& flumen à pluuiâ increuerat: iactantur, fluctuant, & tamen adniſi ad ripam appellunt, & quattuor exſiliunt, primus ille quattuordecennis puer relinquitur,repulsâ,vt fit,pedibus aliorum cymbâ. Venti etiam abripiunt, atque adeò cymbã euertunt. puer in vndis voluitur, pueri compares Opem clamant: accurrunt plures, & inter eos trepida mater. Quid faceret? tollit in cælum oculos, & *O Dei mater, quæ Hallis coleris, matri ſuccurre. Ego & filius ſoſpites tibi ſiſtemur: votum facio.* Dixerat. ecce puer inter ingentes vndas ad pontem abripitur, inter arcus illæſus tranſit, & ad medium circiter milliare ſupernatat: quo, niſi cæleſti manu, ſubleuante? Cuius ductu, longè infra opidum, in pratum deuehitur (nam flumen reſtagnabat:) & ibi molliter deponitur, ac matri redditur. Reddunt & ipſi votum Hallis, lubentes, meritò, tibi Virgo auxiliatrix.

Cap. XVI.

Puer iam merſus in puteo vitæ redditur.

ANno ∞. CCCCX. Bruxellæ in ſuburbio, quà Hallas itur (*Obbruſſeliam* vocant) ruſticula mater erat; quæ puerum ſexennem in viri-

darium secum duxit, herbas & gramen iumentis resectura. Comitatur & alter aliquis è viciniâ puer, & mater opus suum facit, suum pueri, id est ludunt. Sed puteus ibi profundior erat, è quo aquas hauriebant, in orbem lapidibus substructus, vt solet. In hunc filius fæminæ (*Lilia* illi nomen) improuidè decidit: puero altero adstante, & suppetias clamante. *Lilia* venit, puerum non videt, pilleum eius superfluitantem aquis videt, ipso graui casu ad fundum demerso. Tollit clamores, viciniam concitat: è quibus vnus denique cum harpagone accurrit, quo in aquam demisso puerum extrahũt, sed palàm mortuum, & colore mortis. Nam vel atrior carbone erat, sollenne suffocatis. Iacet ibi, & misera parens affligitur, simul aliç mulierculæ: & tandem, vnâ aliquâ præeunte, votum Diuæ Hallensi concipitur: quod ab eâ auditur, statimque vitam & vires puer recipit, surgit, domum abit. Triduo pòst cum matre & vicinis Hallas veniunt, factum narrant, grates laudesque dicunt.

CAP. XVII.

Puer fasciâ strangulatus spiritum, & vitam recipit.

SImile factum, & vitam puero, sed aliter suffocato, redditam nunc narrabo, quod euênit anno ∞. CCCC. XIX. Binchium Hannoniæ opidum

dum eſt, aëre ſanum, ſitu amœnum, & vtrâque hac dote Reginæ Mariæ Caroli Quinti ſorori commendatum, quæ amplas ibi ædes ſtruxit, & hortos item variè inſtruxit. Libenter hanc heroïnam (ſic appellanda eſt) memoro, quia meritis eius in Belgicam hoc debetur: quam induſtriè, integrè, bono & gaudio omnium, annos aliquot nomine fratris moderata eſt & rexit. Sed in eo, quod inſtitui, opido mulier paupertina erat, quæ operas locare mercede aliis ſolita: atque eo quæſticulo ſeſe ac liberos tolerabat. *Catharina* illi nomen, & habebat infantem in cunis adhuc iacentem, *Chriſtophorulum.* Ita eum reliquit, & ad ſollennes, vt dixi, operas ipſo profeſto Paſchatis iuit. Poſt horas aliquot quàm digreſſa, vicina mulier domum pulſat, nec artè clauſam (quid enim cuſtodiretur in illâ inopiâ?) eam intrat. Neminem repperit, ſed videt infantem cunis appenſum è cingulo aut faſciâ, quâ illigatus ſupernè erat. Obſtupuit, accedit, mortuum videt, & glacie frigidiorem. Scilicet euenerat, vt ſolus infans volutaret ſe aut verteret, & è cunis laberetur pendulus, collo obſtricto. Clamat, & quiritatur, adueniunt, atque ipſa mater, triſti iam præſagio anxia: quid cùm rem videt? Collabitur, alterum pænè funus. matronæ (& honeſtiores iam quædam excitæ erant) atque vnà viri ſolantur, erigunt, & conſecrare infantem *Diuæ*

Hallen-

Hallensi ſuadent. Facit ex animo, & verbis conceptis: ecce autem infans rigidus, & tres ampliùs horas mortuus, animam recipit, & ſe commouet, oblata in cibum aut potum libat: denique valetudine integratâ, eum mater comitante matronâ nobili *Scarſiniâ*, & aliquot notę fidei hominibus, Hallas defert, offert, ac voti ſe abſoluit.

CAP. XVIII.

Puella in puteum præceps lapſa, & ſuffocata, in vitam redit.

HEm, magis priori illi ſimile inuenio, & puellam in aquâ merſam, ad vitam reuocatam. Factum in arce *Ligniacâ* anno eodem ∞. CCCC. XIX. Virguncula erat (*Ioanna Maillarta* nomen) quæ ad domeſticos vſus aquam petitum iuit, è profundiore puteo vicino. Is puteus (obſerua) quadraginta circiter pedes altus à fundo erat: in ſuperiore autem parte lapidibus marginatus, & ſaxo vno grandiore, cui adſtare & inniti haurientes ſolent. Dum ergo puella fune aquam educit & attrahit, ſaxum anterius, quod dixi, collabitur: ipſa cum eo vnà. Sed præter merſionem, aliud etiam malum. Natiuus lapis, ſiue rupes, in parte putei imi erat: in hanc impetu decidit & impacta eſt, vt caput grauiter læſerit, brachium, & tibiam. Tibiam quidem ita, vt cùm

extracta fuit, intumuisse eam viderint ad corporis totius modum. Semihoram deinde in aquis iacuit, priusquam auxilium adueniret: ac tum educta, mortua apparuit, atro & fœdo colore, ad horas circiter trinas. Mater puellæ cum pluribus, mœstissima inter mœstos, stabat: suggestum celebre notumq́ue iam effugium, ad *Diuam* hanc Virginem. Ita preces & vota offerunt, admittuntur: & color primùm teter puellæ abit, vita redit, plagæ persanantur: ac denique post paucos dies voti damnata mater Hallas venit, puellâ comite, quam offert meritò suæ Seruatrici.

CAP. XIX.

Puer triduum mortuus, & sepultus, reuiuiscit.

SVnt hæc ferè vniformia, fateor: & alia etiam dicenda restant. Quid enim ista omittam? aut quid magis possit esse Dei potentię, matris gratiæ asserendæ, quàm mortuos per eam suscitatos? Gentiles hîc stupeant, improbi sileant: nec color sit istis verè *Miraculis* diluendis. Ergo non rem, sed stilum tamen mutabo & vertam.

Seneffiæ, qui pagus est Brabantiæ
Hallis propinquus, nimia mira edisseram
Olim accidisse. audite, res certissima est,
Firmata scriptis seriis, & testibus,
Firmata item tapete picto, textili,

Quem nunc videre templo in Hallensi licet.
Res sic habet. Matrona nupta, partui
Propinqua, languet: mortuam prolem parit.
Amici & agnati, vt solet, mandant humo
Cadauer: abeunt, atque luce posterâ
Matri haud volenti non volentes nunciant:
Sed nunciant. in lacrimas hæc soluitur,
Diemque totum luget: ecce vespere
Videre visa specie honestâ fæminam,
Solatij quæ hac lege faceret copiam,
Si vota concepisset Hallensi Deæ.
Nihil morata concipit, dein vocat
Oratque præsentes, suam prolem sibi
Saltem liceret leuiter oculis tangere,
Quam mensibus tot conditam in sinu suo
Mater tulisset. spernere illi, & dicere
Prolem sepultam, & mortuam ante triduum.
Insistit hæc, & precibus iterùm quæsere:
Negantibusque, versa in iram edicere,
Se potionis & cibi expertem fore,
Id donec impetrasset. His victi minis,
Eunt, refodiunt, adferunt, in lectulo
Locant parentis. illa lumen poscere,
Et intueri sedulò: quid fit? puer
Mutat colorem, è pallidoque punicat,
Mouetq; vtrumq; brachium, & bis ter gemit.
Defertur in sacram ædem, vt vndis abluant
Ex lege sacris: sed sacerdos in morâ est.

Adsta-

Adſtabat aræ, & incruentam victimam
Deo immolabat: immolato, iterùm tamen
Moratur, & negat puellum viuere.
Hi dicere, ille abnuere: at ecce mox puer
Et ſpiritum palàm atque aquas emittere.
Ergo ille munus fungitur ſuum, hi ſuum,
Domumq́ue redeunt: denique à meridie
Sopitus iterùm, Chriſtiani iam gregis,
Demoritur infans, cælicamq́ue init domum.

CAP. XX.

Puer diu amiſſus, & in voragine mortuus repertus, item vitam recuperat.

CAntipratum pagus eſt in Cameracenſi tractu, atque ibidem religioſorum cœtus cum Abbate. Vir inhabitabat, cui nomen *Ioannes Bidäus*, atque illi puer bimulus, nomine *Martinus*. Dies Dominicus erat, & vir cũ vxore manè ſacris operaturi, Chriſtiano more, ad templum eunt. Emanent, & alibi apud amicos prandent: nec niſi à meridie, ſecũdâ horâ, domum remeant. Statim prolem ſuam oculis & affectu requirunt (nouimus parentes:) non reperiunt. Quærunt in viciniâ, & ab ipſis vicinis, ſiquis vidiſſet? negare omnes, pater percelli: & rogare igitur ſeſe in quærendo adiuuent, ſicubi fortè puer (nec longè tantillus poterat) aberraſſet. Eunt, reliquum diem illum

Anno ∞. CCCC. XXVII.

& totam noctem quæſitioni donant, addunt diem alterum in veſperam. Tum vicini deſperantes inuenire, & bonâ fide alibi periiſſe arbitrati, patri Vale dicunt, & vt idem filiolo faciat, ſuadent. Domum quiſque ſuam redeũt; etiam pater ad mœſtam vxorem. eò vterque mœſtior, quòd
VII. Martij. frigidiſſima fortè tunc aura erat, nec tenellus puer ſub dio ſicubi eſſet, poſſet ſubſiſtere. In hoc doloris æſtu ad diuam Virginem, quæ Hallis colitur, animum & preces pater vertit, & votum peregrinationis addit. Statim in ſomnũ ſoluitur, & viſo monetur quærere etiam puerum, certò inueniendum. Luce ortâ vicinos iterùm adit, & rogat ſecum eamdem operam dare. Haud facilè inducuntur, &, *Irritam*, aiunt, *ſpem foues. nónne biduum iam penè quæſiuimus? inuentus eſſet, ſi eſſet.* Tamen inſtantem ſequuntur, & omnes agros, dumeta, foſſas ſcrutantur: donec ſub ipſam meridiem ad voraginem aliquam, limo & aquis obſitam, ventum. Pater inſtinctu aliquo interno, *Et hîc,* ait, *perquiramus.* Illi negare puerum eò pedes tuliſſe, quò ægrè ipſi poſſent. Eunt tamen, ecce iacentem, & cœno atque aquis obrutum, repeπriunt. Triſte ſpectaculum. nec audent tollere: nam ſponte aut caſu mortuos tangere, niſi Iudice permittente, non licet. Ille igitur aduocatur, venit, indulget: puerum deinde ad templum deferunt, mox, vt putabant, terræ dandum. Sed
patrem

patrem ſpes non deſerit, & Diua Virgo excitat, atque internum robur addit. In altari igitur prolem collocat, ante ipſam Diuæ illius ibi imaginem: & prolapſus in genua, calidis precibus lacrimiſq́ue opem poſcit. Adſtabat turba hominum, ipſe Abbas Cantipratanus *Nicolaus*, & puer (ô mirum!) ſtatim vitam & vocem recipit, ſurgit, cum patre domum, cum eodem mox Hallas venit, gratias acturi, & laudes Diuæ meritiſſimò propagaturi.

CAP. XXI.

Mira, mira, de puero item reſuſcitato, aut ſub terris ſeruato, non ſine aliis ſtupendis.

QVid iam narrabo? iterùm tale, ſed quod plura miracula in vno continet: & quod diuinæ benignitatis & potentiæ totum fontem manat atque oſtendit. Aſſurge anime & ſtile, & maiori quodam ore hoc effer: & vt poſſim, tu Diua manum moue, & mentem inſpira. *Sancti Hilarij* vicus eſt minùs nobilis, iuxta Cameracum nobiliſſimum opidum. eius incola *Stephanus Morelius* fuit, cui vxor *Firmina*: & hæc prolem ei non prolem peperit, anno ∞. CCCC. XXVIII. Mortua enim erat, & obſtetrix ac fæminæ omnes, quæ partioni interfuerant, ita iudicabant: idq́ue exploratò, cùm lauiſſent, fouiſſent, igni,

Anno ∞. CCCC. XXVIII.

 expe-

experiendę aut eliciendæ vitę, admouissent. Puer igitur in terrâ communi & profanâ, de more, sepelitur: & alij quidem curam aut cogitationem eius vnà deponunt. At non mater, cui duplex luctus. & à morte prolis, & à tali morte, quòd nondum consors & particeps diuini baptismi & lauacri fuisset. Itaque plangere, & se affligere: & tamen spem vel fiduciam in Diuâ Virgine ponere, eò magis quòd solita esset annuâ peregrinatione eam colere, & Hallas venire, ac statuam piè casteq́ue venerari. Vota igitur facit, iteratq́ue de die in diem, & contra ordinem rerum vel naturam pugnat, vsque ad diem quintumdecimum à prolis suæ morte. Et iam fidentior esse, ac palàm affirmare illam viuere: gnaram certamq́ue se factam ex viso nocturno, quod sæpius euenisset. Mulieres denique administras importuna vrget ac propellit ad hortum ire, vnà cum patre Stephano, & puerum terrâ iam tot dies conditum contemplari, & arbitrari ecquid eius rei esset. Refodiunt tres pedes circiter defossum puerum, terrâ etiam supernè pedibus inculcatâ: vident ipsum & miraculum, pulchellum, viuidum, & rosæ instar, quod dicitur, rubentem. Nulla nota mortis in corpore, ne noxa quidē, nisi quòd maxilla altera terrę aggestu & impressione attrita leuiter esset. Mirantur trepido gaudio, nec audent tamen tollere: quippe iamdiu mortuum: & contra

tra calumniam omnem, ad Paſtorem ſuum eunt. Ille venit. ipſe quoque ſtat attonitus, & ſigna vitæ palàm videt: ſuadet, quoniam in Diuæ Virginis patrocinio puer eſſet, deferri ad proximum pagum *Vertenguelium*, qui frequẽtior erat, & vbi ea colebatur. Eunt, obſtetrix, fæminæ, magnâ pompâ: & quia dies inclinabat, & pagus ſecũdo lapide aberat, prouida mater ſacratæ candelæ cereę partem donat, quæ in laternâ præluceret. Mirum hîc alterum. cùm lento paſſu irent, vt amat hic ſexus, pars illa cerei, cuius modulus ſeſquipalmis erat, non defecit, ne minuit quidem: & perſeuerauit ardere ac lucere à ſextâ veſpertinâ ad lucem ſequentis diei, ſine vllâ, vt dixi, diminutione. Mirum tertium. via anterior, quam inibant & petebant, tota illuſtris, inſtar diei erat; ſtatim ab agmine, tenebræ & nox excipiebant. Iam in propinquo *Vertenguelij* erant, & de Paſtore audiunt non eſſe inibi, ſed in arce aliquâ (*Vertainium* ei nomẽ) cum Præfecto, viro nobili, conuiuari. Ergo pater Stephanus, cum æditui S. Hilarij vxore, quæ comes hæſerat, illuc celeri pede eunt. reperiunt arcem ſub tempus prandij clauſam, pulſant, repulſant: nemo audit, vel admittit. Quid tamen? ſponte (quartum miraculum obſerua) dum adſtant, portula maiori portæ (vt fit in arcibus) inſerta, ſponte aperitur, dat aditum: ineunt, & ad alteram portam accedunt. Pulſant item, & nemine

mine conſpecto portula aperitur: pergunt ad tertiam, fit idem. Veniunt igitur ignaris omnibus in cœnaculum: *Henricus Dammanus*, præfectus arcis, inclamat, *Quis intromiſiſſet? & ſocios, an hoſtes?* Imò exſilit, & ianitore conſpecto gladium educens, in eum ingruit: Et *Sceleſte,* inquit, *vbi fides?* Ille excuſare & deprecari, ſedulò ſe portas omnes clauſiſſe neque recluſiſſe, & teſtem filiam Præfecti, quę adfuerat, dare. Admiratio in locum iræ ſuccedit, & videt imbellem manum, & hoſtile nihil eſſe. Itaque preces admiſſi exponunt, & Paſtorem poſcere, vt *Vertenguelij* talem puerum (rei ordinem breuiter addunt) velit ſacro fonte ablutum, Chriſti numeris adſcribere. Surgit nouitate hac & illâ attonitus, & comitantur eum, è conuiuio, viri fæminæque ad viginti. Ipſe Præfectus equum inſterni iubet, & conſcenſo, cum quinque comitibus eodem intendit. Vocatâ autem virgine filiâ, portas maiores aperiri illicò iubet: fruſtrà, iam ſponte omnes reſerauerant; aut vt veriùs dicam, Virgo illa Mater aperuerat. Ipſe ſigno crucis identidem ſe ſignare, & tamen pergere, donec ad templum cum Paſtore aduenirent. Ibi puer, omnibus conſpicuus, ſigna vitæ clara mittit, ſanguinem ſtillat è naribus, os aperit clauditque, idem in oculis, & denique gemit etiam ac lacrimatur; & veris quidem grandibuſque lacrimis, & quas detergere linteo & excipere licebat.

licebat. Ergo baptiſmum Paſtor, incoràm omnibus (ad ſeptuaginta hominum erant) indulget: & vixit puer quinque horas circiter, in arâ Beatæ Virginis reclinatus: ac mox (quintum miraculum) inſtar niuis viſus palàm liqueſcere & tabeſcere, & ſic ad mortem ire. Terræ igitur ibi ſacræ mandatur: & ſextum miraculum addam? poſſum. *Firmina* mater abſens & in lecto, ipsâ illâ horâ, ſenſit mammas ſibi areſcere, anteà lactantes, & quas nullâ arte, donec puer baptiſmo tinctus & verè mortuus eſſet (vide ſympathiam) potuit arefacere aut exſiccare. Huic rei duo pagi, & tot homines teſtes: ô rei mirandæ! & quid omnis calumnia vel impudentia hæc contra poſſit? *Ego verò te Diua veneror ſupplex, atque inuoco: quæ puerum à morte ad vitam, donec in veram vitam ſurgeret, reduxiſti: nos quoque benigna intuere & effice, vt momentaneâ hac vitâ functi ad illam æternam, te duce & directore, veniamus: quod per illum, quem genuiſti; te quæ genuiſti precamur, ô* DIVA DIVARVM.

CAP. XXII.

Innocens mirabiliter à laqueo liberatus.

SEd ad alia imus: & omne genus auxilij *Miſericordiæ matrem,* vt Eccleſia appellat, in omni genere miſeriarum oſtendemus attuliſſe. *Auenna* in

na in finibus Hannoniæ & Picardiæ opidum est, Ducibus Arschotanis iure & mancipio subditum: vsu tamen, & transactione aliquâ, Principum Belgicæ factum, vt præsidia locare, munire & tueri faciliùs, pro suo arbitratu possent. Quid hîc mirandum euenerit, iam dicam. Erat *Ioannes* quidam *Sampenoius* Gallus natione, ex opidulo *Aspernaco* in Campaniâ, opinor. Is pietate motus, Hallas ad visendam Virginem affectabat: & in viâ duos comites (heu, parùm fidos!) repperit, *Nicolaum Barenium*, & *Petrum Normannum*. Illi benignè appellare, & *Quò iter? In Belgicam. Nos vnà: te pietas, nos lucellum trahit, & mercatores sumus.* Auennas iuncti veniunt. statim missi è Galliâ superueniunt, qui duos illos furti & rapinarum nimis ex vero arguunt: atque illi duo iam capti istum, falsò. Fatentur in tormentis, quattuor argenteas pateras se furto abstulisse, vendidisse, & trientem pecuniæ huius Ioanni cessisse. Ampliùs, tres alias in opido S. Maxentij, partitione eâdem factâ. Denique, præter hæc atque alia furta, cædem patrasse innoxij viatoris: & huius quoque conscium atque adiuuam Ioannem fuisse. Itaque ille in iisdem vinculis & custodiâ habetur: & *Nicolaus* iam eductus, & cruci admotus, in eaque suspendendus, religione tactus liberat culpæ omnis Ioannem, & reuocat quidquid accusarat. Alter *Petrus* contrà, & palàm iterum-

Anno ∞. CCCC.V.

iterumq́; asserit, & in extremis fallere se Deum hominesq́ue negat: *Ioannem* consortem facinorum illorum verè esse. Hîc Prætor nihil vltrà ambigere, & Ioannem eódem adigere: & tamen quia innoxium se proclamabat, populum hortari vt sacrificio Missæ interesse vellent, in gratiam veniamq́ue criminum morituri. At Ioannes, *Imò potiùs, ô Prætor*, inquit, *Dominicam orationem & Angelicam salutationem singuli recitent, honori Beatæ Virginis Hallensis, ad quam ibam. Et quoniam in innocentiâ parùm præsidij est, ad illam appello, ea me tueatur.* Post dicta, carnifex hominem cruci applicat, laqueo illigat, scalis deiicit: & ille viuere perseuerat, quod alij mirantur, carnifex indignatur. Itaque funem trahere, & stringere, genibus niti super eum & premere, omnia facere, quæ accelerandæ morti essent. At ille tamen viuere: & palàm videre (posteà fassus est) pulchrâ & augustâ facie fæminam à tergo sibi stantẽ, quæ amplecteretur & circumdaret, velut in tutelam suam receptum. Hora ampliùs sic exigitur: atque ecce demirantibus superuenit in equo vir nobilis *Ioannes Sellius*, omnibus ibi à virtute, stirpe, & opibus notus. Is ad Prætorem, *Domine*, inquit, *precibus à te posco, hunc innoxium hominem mihi dones, aut potiùs Beatæ Virgini, cuius nomine & monitu huc veni.* Ille impellitur, iamantè inclinatus: & solui iubet, ac sibi habere.

Accedit Sampenoius ad suum seruatorem, grates gratias agit: ille à se abdicat, & *ad Diuam*, inquit, *Hallensem perge, cui promiseras, auctorem tuæ salutis agnoscere, & meam ab illâ deposcere.* Nos quoque facimus, *ô clemens, ô pia: & vt hunc innocentem laqueo mortis exuisti; sic nos nocentes, & vitiis illigatos absolue, & ad beata tecum regna perduce.*

CAP. XXIII.

Captiuus in vltimâ Galliâ è carcere, ad instar Diui Petri, eductus.

Anno ∞. CCCC. XXVIII.

G*Vilielmus Mosterius*, Picardus gente, non bonâ suâ sorte in Pictoniæ fines venit, negotij caussâ. Bellum autem eâ tempestate Anglis cum Gallis vetus & diutinum erat, manebatque, rege tunc Galliæ *Carolo Septimo*. Incidit igitur in Anglorum manus, & captiuus abducitur in opidum S[ti] Michaëlis, ac decem circiter menses detinetur. Detinetur. nam redimias, quas ab eo poscebant, octoginta aureorum, homo fortunæ modicus expedire non poterat, neque spes erat. Sed nec fraude aut vi euadendi: quoniam in puteum profundum demiserant, atque ibidem pede vtroque firmiter boijs illigatum habebant. Dum igitur mœstus & anxius iacet, ac fortè panis frustum comedit, quod supernè deiecerant: mentem ei tetigit memoria & affectus erga Diuam

uam Hallenſem Virginem, cuius nomen & cultus tum in Picardiâ frequens etiam erat. Itaque toto corde eam inuocat, & à ſqualore, pædore, ac tenebris illis, liberari ope eius optat. Preces vix fuderat, ſomnus eum molliter amplectitur, & manè cùm expergiſcitur (res ipſi & nobis ſtupenda) videt ſe liberum à vinculis & carcere, & tribus adeò milliaribus ab ipſo opido S[ti] Michaëlis abiunctum. Dum miratur, gaudet, & vix credit: ecce Angli equites adueniunt, præfectorum & nobilium aliqua manus. Hominem iacentem in agro vident, & ipſi quoque mirati, accedunt. Erat inter eos centurio, *Tournebolius* nomine, qui agnoſcit: & *Túne captiuus ille noſter es? vnde huc? quâ vi, fraude, arte?* Guilielmus ex gaudio iterùm confuſus: *Domine vera audi,* inquit. *Nec fraus, nec vis mea, aut aliena, huc adduxit, & arctâ cuſtodiâ (noſti ipſe) eduxit. Diuæ Virginis hoc totum eſt, ad quam preces equidem fudi, & illa ignarum ac dormientem huc tranſuexit. Rem vides, crede, & cæleſti beneficio tu quoque ſuffragator accede.* Tetigit hominem religio, itemque alios; dimittunt, re tamen exploratâ: atque diploma, quò ſecurior tranſeat, donant, eoque miraculum conſignant, cuius ſe auctores & teſtes profitentur. Id ipſe Moſterius Hallas ſecum tulit, atque ibi liberatricem Diuam meritò eſt veneratus.

Cap. XXIV.

Mulier sub rotâ molari mirificè seruata.

Anno ∞. cccc. xl. MOlitor erat, *Ioannes Massardus*, iuxta Abbatiam Lobiensem in Hannoniâ, cui vxor *Catharina*, eaque fœtu grauida, & mensibus vtero legitimis ferè iam exactis. Molitor iste idem lignarius faber erat: itaque per eam caussam fortè egressus, molam & domum vxori commendat. Vxor sedulò officium factura, rotam molarem censet tardiusculè volui, atque aquæ inopem esse. Venit igitur, repagulum ligneum leuatura, & flumen vberiùs admissura. Sed dum conatur, tabula siue ponticulus cui insistit, frangitur: atque in aquam ea, & sub ipsam rotam lapsa hæret. Nam rota liberam volutionem non habere, & ipsa identidem à rotâ premi; atque ita tum aquis mergi, tum pondere simul cum fœtu suo allidi. Semihoram ampliùs sic iacet. sed initio lapsus Diuam Virginem Hallis in mente habet, atque inuocat: quæ palàm à duplici periculo, & mersionis & oppressionis, seruat. Nam maritus tandem superuenit. & miratur molam sistere, nec circumagi, vxorem etiam requirit: cùm ecce eam sub molâ adflictam videt, & consternatus, *Opem, Opem* clamat. Accurrunt vicini, inter eos Prætor & religiosi etiam aliquot Lobienses:

bienſes: mulierem ægrè ſubtrahunt, certò non arbitrariò mortuam, vt cenſebant. At illa viuam & ſanam ſe exhibet, *Sanctam Mariam* in ore ingeminans, eiuſque præſidio tutam ſe coram omnibus teſtata. Poſt dies etiam aliquot pulchrum puerũ parit, qui dies duodecim ſuperuixit. quod omnes iure mirabantur, tanto illo rotæ pondere ne fœtum quidem non dicam eliſum, ſed læſum.

Cap. XXV.

Sartor, qui acum temerè in os immiſerat, & porrò demiſerat, liber ab eâ redditus.

TEneramundæ in Flandriâ ad Scaldim fluuium ſartor opificio fuit, cui nomen *Bartholomæus Broëcus*. Is cùm panni aliquid ſuiſſet, ſurgit & veſtem nouam parat ſcindere. Acum igitur cum filo in os accipit, vt liberas manus haberet: & dum operi totus intendit, acus inſertæ oblitus, eam cum filamento demittit & deglutit. Poſt factum ſentit, & ſtat attonitus: ad vxorem deinde abiens, *Periȷ ô mea*, inquit, ac caſum narrat. Illa vnà lamentari, & ad vicinos, deinde cognatos & medicos ire, opem ab omnibus aut conſilium poſcere. Multa dicuntur, & fiunt. fruſtra omnis conatus eſt, & dies ipſos quattuor acum in corpore circumfert. Venit denique Mechliniam, vbi fratrem habebat rei medicinæ dedi- ∞.CCCC. XL.

deditum: consulit & istum & alios. purgant & medicantur: sed acum hanc inter eiectamenta nusquam vident. Fortè dies Sabbathi erat, & conuiuiolum aliquod Medicus instituerat, fratri recreando. Producunt id hilariter, & more nostræ gentis, in vesperam. Ecce autem æs campanum sonat, & Medicus ad templum ire se infit, ad Diuæ Virginis eo die sollennes laudes. Alij tamen resident: ipse Bartholomæus, cui vultus quàm animus hilarior, surgit & ad ignem solus adstat meditabundus. Incidit cogitatio, quoniam frater de Sacrâ Virgine, illius inclytæ Hallensis: & statim animum eò mittit, & corpore vouet secuturum, si eius ope sit saluus. Vix dixerat, sentit in dentibus aliquid volui & implicari: digitos immittit, acum vnà cum filo educit. Lætus fratrem reuersum lętificat, miraculum ostendit potiùs quàm narrat, & fidem à re facit.

Cap. XXVI.

Oculus ex ictu saucius statim sanescit.

Anno ∞. CCCC. XLIII. IN pago Wachalio, apud Insulas Flandriæ, *Ioannes Cuuellerius* fuit, qui binos habebat sequioris sexus liberos, paruos, tenellos, vix benè adhuc fantes: & triennium maior natu nondum attigerat. Dum ludunt, absente vtroque parente, minor cultrum repperit, & manu eum versat: maius-

maiuſcula videt, & verita noxam, eripere conatur, eripitq́ue. ſed tantâ vi (alterâ ſcilicet renitente) vt ſibi ipſa improuidè cultri aciem in oculum demerſerit, & pupillam ipſam perfoderit, valido ictu. Clamores, & fletus. parentes audiunt, accurrunt: quid conſilij? quod bonus Genius *Ioanni* iniecit. inuocat ſtatim *Diuam Hallenſem*, promittit ſuum & filiæ illuc iter & piam inuiſionem, ſi reciperet viſionem. O bonitas, ô potentia! non alio remedio ſaneſcit mox puella, & cum parentibus viciniſq́ue (qui atteſtati) Hallas venit.

CAP. XXVII.

Bauarus nobilis in naui à morte eripitur, & item Hallas venit.

VIr nobilis erat è terrâ Bauariâ, Monachio oriundus, qui religione motus in Iudæam, ∞.CCCC. XLII.
& loca Seruatori noſtro calcata, & ſanguine ſacro reſperſa, iuit. Peruênit, & redibat. ſed in viâ cùm in naui, mari Ionio, ferretur, acer eum morbus inuaſit, & ad extremas Fati lineas admouit. Nauticum genus ſatis aſperum, neque ægris aut languidis amicum, hominem in imam carinam & angulum aliquem nauis detrudunt. Ingraueſcit ibi magis morbus, & iam in eo erat vt deſperatus in mare abiiceretur, piſcium & belluarum eſca.

H Senſit

Senſit & doluit alius è Belgicâ noſtrâ vir nobilis, in eâdem naui vector. is ad hominem accedit, linguæ iam impotem, mentis vix compotem: ſolatur tamen & erigit verbis, quà poteſt: & inter alia dicit, *Diuam Virginem Hallis coli, inſignem beneficiis, & velut publicam miſerorum tutelam: ſuadet ad hanc aram confugiat, & quoniam linguâ nuncupare preces aut vota non poßit, corde faciat: confidere ſe de præſenti auxilio & ſalute.* Homo intelligit, arripit: etſi anteà fama nulla eius patrocinij ad aures eius veniſſet. Tamen è cordis penetrali ſuſpiria & preces ad eam mittit: & ipſo tempore videt agmen varium & miſcellum Geniorum malorum ſuper nauim volitare: & ſimul auguſtâ formâ fæminam ante ſe ſtare, quæ prolem in brachio, & manu alterâ cereum ardentem præferret. Ea vix comparuit, cùm Genialis illa turba diſparuit: & hanc adorans, ac pacem veniámque ab eâ precatus, mox ſentit vires reſtitui, ſermonem & valetudinem veterem redire. Quod ipſe gauiſus, alij mirati ſunt, in tam ſubitâ mutatione. Ac cùm deinde patriam attigiſſet, nihil prius habuit, quàm ad Seruatricem ſuam venire: quod non ſine inſigni teſtimonio pietatis fecit. Nam ipſe cum famulo totum illud iter, quàm lata pænè Germania eſt, nudipes confecit: iterúmque eo habitu repedauit. En religioſum in Bauariâ pectus! neque nunc deſunt priſci & puri

illîc

illîc cultores, præeuntibus Principibus, quos fulcrum & exemplum appellare licet auitæ pietatis.

Cap. XXVIII.

Auriga cum carro, & ipſe ſub eo in aquam lapſus, vitâ donatur.

IN Gallicâ Brabantiâ erat auriga quidam, qui ∞.CCCC. XLII.
merces pretio vectitare ſolitus in biroto curru, quem *Carrum* nos appellamus. Fors fuit, vt ſalem veheret, venitque ad *Longcampium* pagum, vbi flumen ponte tranſmittendum erat. Cùm ſuper ipſum medium eſt pontem, malâ ſorte carrus euertitur, & in aquam ſubiectam cadit. Peiori etiam ſorte ipſe auriga, qui ſiſtere nitebatur, ſub illum. Ergo ipſe, equus, carrus, iacent: & ecce, quod Deus voluit, puella aliqua vidit, quę Suppetiatum inclamauit, & vicinos exciuit. Sed mora longiuſcula interpoſita, priuſquam cõcurrerent, & iuſta manus eſſent ad ſubleuandum. Prætor denique & alij adſunt, carrum primò attollunt, & ſub eo inopinatò hominem vident, leuantque. Quem illi nihil ambigentes mortuum & ſuffocatum, quà aquis, quà onere eſſe, ad domum tamen Prætoris deferunt, longulè diſſitam, & veſtibus ibi ſpoliant nihil ſentientem. Atque adeò vitæ nulla ſigna edebat, non motum, non ſuſpi-

rium, non halitum: cùm vnus altérve è turbâ, piâ miſeratione hominem Diuæ Virgini noſtræ offerunt, & vota pro eo interponunt. Cordi etiam aliena pietas fuit:& ſtatim ſui compos, mali omnis expers redditur; ſtetitque intuens intuentes. Ac poſt breuem deinde pauſam carrum repetit, & viam ſuam porrò pergit. Sed oneris eius liber, religione etiam animum expedit, & Diuam ipſam in loco ſalutatum venit, & de beneficio grates laudeſque dictum.

Cap. XXIX.

Multiplex tutela cuiuſdam militaris viri, in pugnâ, & poſt pugnam.

Anno ∞. cccc. xliii. COmes ſani S[ti] Paulli, nobile & notum nomen eſt in illâ & noſtrâ Galliâ. Is, cùm bella feruerent inter Anglos Galloſque variâ ſorte, & factionibus alita gangræna hæc mali, membra pænè omnia florentiſſimi regni peruaderet: fors fuit vt ipſe in arce *Carteleriâ* eſſet, tractu Picardiæ, illinc ad Delphinum iturus, qui Compendij agebat. Ecce præmittit manè (dies Sabbathi erat) metatorem ſuum, coquum, & diſpenſatorem, vt parata omnia in diuerſorio Compendij reperiret. At illi leuiter progreſſi, hoſtium aliquam manum vident (ad LX. aut LXX. erant) qui in ſubiectis pratis pecudes rapiebant agebantque, & ſiquid

quid aliud in agris esset. Remeant igitur trepidi, domino nunciaturi: & *Hostes*, & *Ad arma*, clamant. Comes vir magni animi erat, nec talium expers: inuocat suos, *arma & equos expedirent, sequerentur, siquis fidem & se amaret.* Simul ipse in equum, abit, assequitur: & vnà cum ipso fidus famulorum, *Ioannes Gertrudanus* nomine, qui semiermis, vt festinatio erat, comitabatur. Idem aliquot alij, singuli aut bini aduenientes: qui omnes tamen iuncti vix octoginta, nec ab armis instructi satis erant. At hostes, qui in subsidio fuerant, iam conspicui, & primis illis iuncti, facilè ad *mille quingentos* accedebant. *Ioannes*, quem dixi, aduertit, & dominum iræ properum, & animi nimium, *abire & sibi consulere* hortatur: *nos intereà*, inquit, *vilior manus propugnabimus, & tutum tibi receptum reddemus*. Non mouetur dominus, pugnat: sed ante eum *Ioannes*. qui statim duplici sagittâ ballistariâ brachium traiicitur: & herum cùm respicit iterùm moniturus, tertia collum ei transit. Tum denique, *Domine*, inquit, (ô amor, ô fides!) *consule tuæ vitæ: nam de meâ quidem est actum.* Et cum dicto ex equo delabitur: Comes atque alij in vicinum opidulum fugâ delati seruantur. Sed Comitem mæror tetigit, amisso, vt putabat, tam fido ministerio: sed quem Dei & Diuæ benignitas incolumem, præter opinionem, & pænè fidem, reddidit. Nam dum ibi

iacet inter viros equoſque, Diua Hallenſis ei in mente atque ore eſt, & quæ tam multis cottidie auxilium eſſet, vt ſibi in hoc diſcrimine, precatur. Auditus eſt. & ſimul manibus genibuſque nixus, prorepſit in viam proximam, ac viribus defectus ibi hæſit. Nondum finis. mala accumulantur, vt remedia creſcant; & diſcrimina iterantur, vt ſalutaris illa vis magis inclareſcat. Tres ex hoſtibus ſeorſum aduenniunt, ſcrutaturi omnia, & prædam, vt fit, quærentes. miſerum hunc vidēt, accedunt, pecuniam, anulos, veſtem tollunt: ſublatiſque, gladio exſerto vnus caput illi findit. Ne ſic quidem moritur, ſed MARIAM identidem ingeminat, & in eius ac Diuæ *Barbaræ* honorem, vt fas ſibi ſit peccata apud ſacerdotem expiandi, precatur. Tangit etiam duros animos, Diuâ faciente, pietas. permittunt, imò & operam promittunt: atque ecce rusticanum ſacerdotem per viam fortè euntem vident, aduocant, & homini admouent. Exſpectant vt finiat, & tum illi quoque dent ſuum finem. nam occidere nihilo ſeciùs hominem deſtinatum erat. Sacerdote igitur etiam adſtante, vnus eorum mucronem gladij, vt cenſebat, in guttur eius defigit: Diua auertit, & ſubuculam eius modò ſcindit. Sacerdos intereà deprecari, & mitigare: exorat tandem, & recedunt. atque ipſe ſic ſaucium in proximum quoddam horreum partim ducit, partim

partim trahit,& vulnera eius, vt copia erat, obligat. At ecce noua hoſtium manus, inter quos Duces ipſi & honeſtiores militum erant. eorum metu ſacerdos fugere, *Ioannes* conſpectis iis veniam vitamque petere: & facilè impetrat ab animis nobilioribus, & quos honor & humanitas non prorſus reliquiſſent. Sed enim diſceſſu iſtorum, tres illi ſicarij, immani ſæuitiâ, iterùm redeunt: & cùm viuere vident, gladium vnus ſtrictum viribus in caput librat; ſed Diuâ, quam inclamabat, ictum moderāte, humerum modò attigit, & leuiter etiam ſtrinxit. Conſilium deinde capiunt in flumen cadauer (pro tali habebant) abiiciendi. quod faciunt, & ſanguine manantem ferociter eò trahunt. quo tempore viſa illi palàm adſtare Diua Virgo, quæ ſolatium & iuuamen benignè promitteret: conſilium etiam daret, vt mortuum ſe gereret & ſimularet. Paret. illi autem è ripâ in flumen deuoluunt: atque vnus haſtâ etiam petit, vt ſi quid fortè reliqui ſpiritus aut vitæ eſſet, educeret. Sed Diua & hunc ictum irritum facit, & clientem ſuum in inſulam modicam peruehit, limoſam, & leuiter flumine exſtantem. Ibi confectus nouem plagis grandioribus, aquis refrigeratus, ad horas ferè tres iacet, erigere aut mouere ſe impotens: cùm ſacerdos, apud quem culpas ſuas faſſus erat, miſeratione impulſus redit, & eum quærit, & ſanguinis veſtigia ſecutus

cutus ad flumen denique venit. Ibi non reperto, percellitur & mersum omnino censet: cùm ecce oculos longiùs & intentiùs permittens, videre in limo illo insulæ visus effigiem hominis. Neque certus tamen, homo an ludibrium Genij esset, cruce se signat, & altè inclamat, *Adiuro te, si homo & Christianus es, signum aut vocem ede.* Ioannes audit, & manum attollit. Sacerdos audacter in aquam insilit, & collo tenus madidatus ad eum peruadit. Erigit, & in siccum, quantum potest, perducit: cursu inde in opidulum propinquum fertur, vehiculum & homines adducit misero huic subleuando. Qui inibi curatus, post paucas etiam septimanas Hallas venit, Diuæ præco, & omnibus narrabat quæ vix ipse, nisi sibi, credidisset.

CAP. XXX.

E carcere vir nobilis liberatur, & Hallas porrò ducitur.

Anno ∞. CCCC. LXXI.

PHilippus *Cliuius* cognomento, quia ex illustri eâ gente originem, sed naturâ non lege ducebat, in opido Burgundiæ claro & noto Diuione agebat. Militiam sectabatur: neque ea prospera illi tum fuit. Nam captus à Gallis, abductus *Vaucolorium* fuit, ad Lotharingiæ fines, & turri prææltæ creditus, quæ cubitos LXXX. supra terram emi-

eminebat. Petitum ab eo lutrum siue redemptionis pretium, vt à viro nobili, *quingenti aurei.* Nimium quantum ei visum, pro fortunâ & opibus: itaque æger animi mærebat, & corpore etiam languebat. Die quadam sub meridiem cibus ei adfertur, non sumit, sed somnus eum statim occupat: & dormit in sequentis diei alterum meridiem, dormissetq́ue etiam (sedens & in vinculis) nisi custos excitasset, & ad cibum inuitasset. At ille spreuit, neque cupido erat: ita toto animo agitabat & defixus hærebat in viso, quod per somnum erat obiectum. Id tale. Videbatur Hallis esse, & iacere in ipsis gradibus sacelli, quod Diuæ Virgini est sacratum. Ibi preces fundebat, coram eius imagine: atque ea solari, & animos addere, vt breui liberando. Hoc somnium, dico, cùm suauiter menti obuersaretur: custodis abscessu in genua voluitur, & illam ipsam Diuam precatur, ratum firmumq́ue id velit esse. Spei impletur, & os arripit è carne bubulâ, quæ esui anteposita erat, eoq́ue velut limâ vsus (ah stulte, non stulte, quid facis? osse ferrum secas?) vsus, inquam, statim numellas ferreas, quibus ceruix adstricta, decidere videt fractas. Idem in manicis, idem in compedibus. Et iam vinculis omnibus liber, fune quem è lineis laneisq́ue vestibus suis fecerat, è fenestrâ se demittit. Sed turris, vt dixi, præalta erat, nec funis satis competebat: tamen

fiduciâ diuini auxilij pergit demittere, & illæsus in terram saltu fertur. Iterùm hîc miraculum. Fugit in proximam siluam, & metu perquisitorum diem totum latet: idem altero tertioque facit, & noctes saltem itineri impendit, idque sine vllo cibo, aut etiam veste. Diua tamen tuita est, sanumque perduxit Hallas tali illo habitu, id est nudum & squalentem.

CAP. XXXI.

Cacula militaris à suspendio liberatus, cùm Diuam inuocasset.

∞. DCI. IV. Kal. Sept. QVod non pridem, nec procul euênit, incolis & accolis notum, Carmine complectamur.

Seditio militaris, heu, Belgas meos
Quoties malè habuit atque pænè perdidit!
Vel illa, quæ biennium ante, in oppido
WEERDTA coaluit, atque ibi fixit pedem.
Erant quaterna aut quina millia militum,
Erant calones, &, mala manus, fæminæ.
Hi iusque fasque, & imperantium iugum,
Etsi exuissent; attamen sine legibus,
Aut specie earum, haud agere posse se vident.
Statuta condunt ergo militariter,
Et maximè quæ commeatum tangerent:
Vt liber ille vberque posset aduehi,
Aduectus vt vænire, sciscunt neminem
Diripere

Diripere posse inempta, vel subducere
Colore nullo, nisi dati nummi forent.
Et quisquis aliter, capital hoc ipsum foret.
Sciscunt, & exsequuntur. ecce seruulos
Inter, *Ioannes*, gente Lucemburgius,
Haleca dum vult emere, itemque soluere:
Abripitur à premente turbâ, & in manu
Numos tamen reseruat. istud conspicit
Tubicina quidam, & incitante præmio
(Index ferebat quinquies quinque aureos)
Accusat hunc apud Ducem, quem legerant.
Ille aduocare concionem, & dicere
Reum *Joannem*, quid videtur? omnium
Vox vna, Lex seruetur, & pereat nocens.
Crux illicò statuitur, & mystæ duo
Sacri accientur, vt suas culpas piè
Piet Ioannes. qui tamen resistere,
Et velle se purgare: frustrà, ita omnium
Aures ad innocentis occlusæ logos.
Ergo ille tollit lumina, & mentem simul,
Ad alta. *Tu regina cælitum potens,*
Quæ cultum & ædem in oppido Hallensi tenes,
Tuere me innocentium vindex solens.
Dixit, simulque concipit fiduciam
Certam salutis. lictor abducit tamen,
Crucique sistit: tollit inde carnifex,
Adstringit, & deuoluit. ille duplici
A fune dependebat, alter rumpere,

Alterque idem minarier. miraculum
Visum omnibus, clamantq; mitti innoxium.
Non mittit, imò carnifex magis premit
Manu genuque: donec vnus militum
Conscendit, & funem alterum gladio secat.
Sic liber à gabalo Ioannes tunc abit,
Et vênit Hallas, votaque exsoluit Deæ.

Cap. XXXII.

Religiosa virgo à Spasmo statim libera reddita.

Anno ∞. IↃC.II.

VIrgo nobilis *Hadriana T'serartsia*, filia *Lanceloti* Equitis, religiosam vitam professa in Cænobio Vorstensi, quod lapide circiter vno à Bruxellâ distat, ipsâ viâ quà Hallas itur, annum iam agebat alterum & vigesimum, bonâ ætate & bonâ valetudine: donec inuasit eam Spasmus siue Conuulsio, graue malum & medicis detestatum, in brachio dextro. Id ita vehementer virginem adflixit, vt noctes diesque somni ac quietis expers ageret: nec medicina aut chirurgia vlla, varia expertæ, subueniret. Quid facit? virgo virginem adspicit: & spretis humanis remediis animum, spem, preces ad illam vertit. Venit igitur ad Antistitam suam, quam Abbatissam vocamus: petit, *quoniam ipsa cœnobij limitibus clausa egredi per sacramenti religionem non posset, vellet vnam aliquam sufficere, quæ vicem suam sacrâ legatione*

gatione & precatione apud Diuam Hallensem fungeretur; & salutem ab eâ corporis (quod ex salute tamen animæ esset) peteret, atque impetraret. Impetraret. nam ita animum sibi dicere, & in Diuæ benignitate prorsus sperare. Antistita indulget libens. mittitur quæ donarium aliquod offerret, & simul augustum illud Sacrificium fieri, bono & voto illius ægræ, curaret. O mira, sed vera! Ipso tempore quo munus à fœminâ, quo sacrificium à sacerdote offertur; hæc Hadriana tum in templo, inter consortes suas religiosas, sentit brachium velut manu prehendi & premi: ac simul omnis conuulsio, tremor, dolor, abierunt, neque post eum diem vel indicium mali rediit, bonâ fide ab optimâ Diuâ detersum.

CAP. XXXIII.

Plura miracula, varij generis, varijs locis, è Tabellis aut inscriptionibus collecta, & serie temporum digesta.

ET quæ hactenus dedi, vnius ferè sæculi sunt (duo excipio:) id est ab anno ∞. CCCC. aut circà, ad annum *quingentesimum*, imò ad eum non pertingunt. Deinceps vsque ad hoc nostrū æuum ferè silentium est, an non incuriâ, aut omissione eorum, qui Actis præfuerunt? Ego arbitror: siue etiam satietas eos cepit scribendi aut colligendi,

cùm viderent Diuæ gloriam ſatis iam propagatam teſtatámque eſſe. Neque enim deſiiſſe miracula, vel hæc ætas dicit: in quâ paucis ab annis memorabilia euenêre: quæ tamen non Actis comprehēſa, ſed Tabulis ferè votiuis ſignata, aut depicta, breuiter hîc commemorabo. ANNO ∞. IↃ. XXXV. quo tempore Carolus V. Imp. fortiter magis, quàm feliciter Africam, & in eâ Algerium vrbem tentauit: fuit in expeditione *Ioannes Preſius* cum vxore, qui in reditu præſens vitæ periculum adiit, ipsâ naui, quâ vehebatur, euersâ & mersâ: cùm ille Diuâ Hallenſi inclamatâ, teſtatur in Tabulâ incolumem ſeſe atque illam euaſiſſe: & modum vltrà non addit.

Anno ∞. IↃ. LXIIII. Mantuæ Carpetanorum, quod Madritum hodie appellant, puella Aulam regiam cum parentibus ſecuta (ij autem Hallis oriundi erant) caſu è feneſtrâ ſublimi, & quadraginta ampliùs pedes altâ, decidit. Diuæ corde inuocatæ auxilio, immunis ab omni noxâ ſurrexit, vocem ſtatim emittens, *O Diua Parens me tuere*. Bona Virguncula, iam tuita erat: quid poſcis? agnoſce magis, quàm pete: ſed & hæc agnitio erat, ore faſſæ quod corde vouerat.

Anno ∞. IↃ. LXXI. Alfonſus Guſmannus Hiſpanus, domi nobilis, eiúſque filius, ille in gutture letale vulnus, hic in capite exceperant; & à medicis deſperati ac relicti, ad Diuæ huius opem verſi,

versi, statim eam senserunt,& cum omnium admiratione intra paucos dies vtrumque vulnus consanuit.

Anno ∞. IↃ. XCI. fuit vir nobilis Antuerpiæ (nomen verecundè silemus) qui fœdum & immane aliquid in se meditans,& animi impetu victus, fræna rationis excusserat: subitò ad Diuam ipsam sese & preces conuertens, mirabili mutatione sensit refrigeratum pectus, & scelus quod amabat,detestari. Quo offensus,qui prædæ iam imminebat, malus Genius, ex alto loco & septemdecim gradibus scansili, hominem præcipitem dedit. ceciditque sine noxâ corporis aut membrorum, pugione tantùm diffracto, quem sceleris instrumentum gestabat.Diuæ igitur huic gratus tabulam posuit,obscurum nec obscurum rei monumentum.

Anno ∞. IↃ. XCIII. *Nicolaus Biatta*, inter Epirotarum equitum (qui laudem à tempore *Castriotæ* illius, vulgò *Scanderbegi*, equestris militiæ tenuerunt)inter equitum dico illorum vexillationes, & alæ vnius Præfectus, in Galliâ militabat *Carolo* Duci Mayẽnio,qui religionis caussam tueri censebatur. Cùm autem iuxta Cambresium in pago aliquo cum Alâ suâ solus ageret,occasio visa Duci Longeuillio(is partes Henrici IIII. Regis sequebatur) rei benè gerendæ, & hominis opprimendi.Itaque venit subitus,& inuadit eum

cum

cum ducentis circiter equitibus, quadringentis peditibus. Impar valde pugna, & vel numero vincitur: equus sub eo confoditur, ipse capitur, & vt bellis ciuilibus sanguis magis quàm præda petitur, clamatum imperatumque, *Occide*. Vulnus igitur in capite letale accipit, viginti in reliquo corpore plagas: & cùm in tanto discrimine Diuam hanc palàm inuocasset, re semimortuus, opinione mortuus relictus, incolumis tamen euasit, & voti reus Hallas paullò pòst venit, tabulâ rem & miraculum testatus.

Anno ∞. IↃ. XCV. *Antonius Chamberius* Anglus natione, vicarius Centuriæ Tribuni sui *Stanleij*: cùm Spadam in Eburonum tractu, ad laudatos illos & medicatos fontes venisset, fors fuit (memini, & pars periculi eram) vt Bataui trecenti equites inopinati aduenirent, multos opprimerent, & abducerent captiuos. Iste in eorum medio tutus & intactus (dicámne & inconspectus?) egit: solâ Diuâ hac Virgine, cui se deuouerat, velante, & per medios hostes eripiente. Sensit & fassus est, & tabulâ scriptâ adfirmauit.

Anno ∞. IↃ. XCVII. *Stephanus Robinus*, Montibus Hannoniæ oriundus, rei & negotij caussâ Lusitaniam cùm feliciter venisset, in reditu non eâdem fortunâ fuit. Tempestas occupat, & in medio mari nauim frangit, & vectorum plerosque demergit. Ipse in Diuâ Virgine fretus, tabulam

Iam arripit, & inter tenebras vaſtoſque fluctus, ſidere illo allucente ac dirigente, terram & vitam tenuit. Tabellam dedicauit, & breui narrationi ſubſcripſit: *Mirabilis eſt Deus in ſanctis ſuis.*

Anno ∞. IↃC. II. *Geryon Parmenterius*, nobilis vir & miles, in præſidio arcis Tornacenſis agebat, ſub Illmo *Philippo* Comite Solrano, virtutum & prudentiæ dotibus inſigni Principe. Improuidus, an feſtinus, decidit veſpere ſub horam octauam, denſis iam tenebris, Februario menſe, in ſubiectum arci flumen, magnum & rapidum, Scaldim. Ipſo caſu Virginem Hallenſem inclamat, & vota vouet: ſtatimque non auxilio ſolùm, ſed præſentiâ adeſt, videtque coràm Diuam tali effigie, quâ in æde Hallenſi aræ ſuperſtat. Et quaſi manu ſentit ſubleuari ſe, & impelli ad ripam fluminis: vbi ſalicis ramum apprehendit; tenuitque firmiter, donec cymbâ ex alterâ ripæ parte appulsâ, in eam impoſitus liberatur. Hoc non ipſe magis, quàm vigiles omnes arcis teſtati ſunt, qui viderunt audieruntque.

Anno ∞. IↃC. III. quo hæc ſcribimus, vxor *Nicolai Langij* graui morbo detinebatur, depoſita & à medicorum ope abdicata. Decem horas pro mortuâ iacuit: cùm maritus vota noſtræ Diuæ fecit, factiſque vxor reuiguit, an reuixit? certè intra paucas horas plenè reualuit. Vterque Hallas venit, monumentum dedicauit. Plura

liceat aggerere: sed aut prioribus paria, quæ cum tædio iterentur: aut obscura, id est, nec locis, nec temporibus, aut personis satis definita. Passim enim ibi scipiones, fulcra, mali aut tabulæ nauium, variæ hominum aut euentuum figuræ: quæ latam opem ostendunt, sed vt dixi, incertam, & narratu haud facilem. quoniam in re istâ sacrorum nec libet, nec licet, ingenio indulgere. Supersedemus. & quídni satis sint ista, beneficentiæ & potentiæ eius asserendæ? sed & pietati ac religioni in animis excitandæ, siqui ab vtraque ex professo non sint alieni.

CAP. XXXIV.

Sodalitas Beatæ Virginis, & Principum aliquot inscriptorum nomina: tum aliquid de Supplicatione.

TRanseo ad Exempla eorum, qui eximiè in cultu & veneratione huius Diuę dediti fuerunt. Ij quoque multi, & dignitate ac potentiâ inter Europæ primos. Fuit * Sodalitas antiquitùs instituta: & Codex asseruatur, in quem relati qui nomina dederunt. Plurimi vtriusque sexus sunt: sed ferè titulis, non propriis suis nominibus insignitì: in quo Actuarios equidem culpem. Scribuntur isti, *Cæsar cum vxore & liberis. Rex Angliæ, cum vxore & liberis.* & coniicere licet, illum fuisse

* *Confirmata à Pontifice, & præmiis indulgentiisq; prouocata, anno* ∞. CCCC. XXXII.

fuisse Maximilianum Austriacum, nostrum: & hunc, Henricum Octauum, eidem Cæsari amicum. Est deinde *Dux Brabantiæ, Lotharingiæ, Limburgi, cum uxore & liberis:* item *Dux Geldriæ & Juliaci.* Et iam nominatim

Guilielmus senior, Comes Hannoniæ, & uxor.

Alius *Guilielmus Comes Hannoniæ, Hollandiæ, & Zelandiæ, cum uxore & liberis.*

Albertus Comes Palatinus Rheni, Dux Bauariæ, Comes Hannoniæ, Hollandiæ, & Frisiæ, cum uxore & liberis.

Ludouicus, Comes Flandriæ, & uxor Margareta.

Fredericus, Dux Bauariæ.

Theodoricus, Comes Lossensis.

Guilielmus Flander, Comes Namurensis, Bethuniæ Dominus cum Ioannâ uxore.

Multi alij, Principes, Antistites, Nobiles, Priuati, Plebeij: quos sine fructu, aut oblectatione, nominemus. Illud addo, aliam velut Sodalitatem esse eorum, qui Diuam Virginem sollenni *Supplicationis* die inuisunt, & dona publicè ei ferunt, atque ipsam adeò ferunt. Res explicanda est. Sunt duodecim partim Opida, partim Municipia, quæ quotannis primâ Dominicâ Septembris (is status & sollennis dies est) Hallis se sistunt: id est, ab iis missi primores aliquot ciuium aut incolarum. Quibus Ecclesiastæ & Magistratus Hallensis obuij fiunt, comiter & honestè excipiunt, & ad

ædem ſtatuamque ſacram venerandam deducunt. Iiſdem vina & cibi, beniuolentiæ ergô, offeruntur. Illi autem, pro ſuo quiſque opido aut municipio, Chlamydem Diuæ offerunt, numero vniuersè duodecim: aut (quia affatim iam Chlamydum eſt) ipſas ab æditiuis templi ſumunt, & certam pecuniam in pios vſus rependunt. In Supplicatione deinde, cùm Statua per vrbem & ſuburbana defertur, illi comites ſunt: & ordine etiam humeros ſupponunt, piâ æmulatione ſacrum onus affectantes. Opida ſunt iſta: *Athum, Tornacum, Bruxella, Valentianæ, Condatum, Namurum.* Municipia autem, *Lembecæ, Quiuraniæ, Criſpinum, Brania, Buſigniacum, & Sancti.*

Cap. XXXV.

Dona memorata, ſed tantùm Principum, idq; eorum qui Belgicæ præfuerunt.

IAm ad eos venio, qui *Donis* etiam & Muneribus variè teſtati ſunt affectum. Et quamquam hîc quoque magnus numerus (in Rationario templi vidi) tamen duplici cauſsâ diffundere hæc prohibeor. Primùm, quia ipſa Dona non omnia, imò exigua pars compâret: cùm olim, & nunc maximè in publicâ hac inopiâ, multa conſilio & conſenſu diuendita ſint, ad templi & ſacrorum vſum. Deinde, quia eadem hîc Actuariorum ruditas

ruditas culpanda. qui Dona quidem consignant, & appendunt : sed donantium nomina insuper habent, titulos indicasse contenti. Vt, *Dux Brabantiæ calicem dedit. Seneschallus Hannoniæ statuam argenteam armati militis. Crucem inauratam magni pretij & operis, figuris variegatam, *Delphinus Galliæ.* Ille ipse *Falconem magnum argenteum inauratum.* Item, *Statua donata argentea, muliebri habitu, cum insignibus Bauariæ.* Item, *Statua argentea, coronâ & capillis inauratis, ipsius Diuæ Virginis, donante Toparchâ Montmorencio.* Multa, inquam, hæc talia lego : sed quid memorem, personis & caussis sic incertis? Ego verò pauca illa digeram, quæ nostri Principes & Dynastæ dederunt: & initium ab illo faciam, qui Belgicam nostram in hoc vnum corpus feliciter iunxit. Is est PHILIPPVS iure suo BONVS: & huic Diuæ quàm addictus! Docent monumenta, quæ affectus & cultus sui reliquit. Primò, ipsius Virginis statua grandiuscula, in mediâ Arâ posita: sed auro puro inducta. Filium brachio vno præfert, altero florem Lilij inauratum. In pectore monilis vice sunt, vniones sex, puri, grandes: & in eorum medio carbunculus, siue Pyropus lapis, quem *Rubinum* nos à colore vocamus. At in capite corona est puri puti auri. Sunt deinde in eâdem Arâ duodecim Apostoli, ex argẽto, fabrè satis facti : quos inibi etiamnunc est videre. simulq; ad latus vtrumque Aræ,

* Qui fuit *Ludouicus*, opinor, posteà *Vndecimus* Rex, diu in Belgicâ exsul.

duos cęlestes Genios, siue Angelos, eodem metallo, candelabra præferentes, & venerationem Diuę exhibentes. Supra has statuas, ibidem duę sunt militares, altera Pedestris, altera Equestris: & significatum liquet, vtramque militiam suam verè BONVM Principem Diuæ consecrasse. Istæ pariter ex argento: sed fuerunt & duæ, eodem militari habitu, puri auri: quarum Pedestris securim, Equestris lanceam manu teneret. Idem Lampadem auream, insigne munus dedit: cui aliam inauratam publica necessitas deinde substituit. Fuit & Statua, iustæ magnitudinis, dimidiata ex argento, donum eius Vxoris. Conspicitur item Fenestra vitrea in eo sacello, variè picturata, Philippo curante & donante. Denique & Tabula est, in quâ ipse Dux supplicis habitu effingitur procumbens ad Diuæ genua; & versus aliquot Gallici inscripti, pij magis quàm boni, in huius laudes. Annus subscribitur ∞. CCCC. LV. Martij dies XX. Enimuerò (vides Lector) valdè hanc Diuam, nec sine mercede coluit. quippe quæ pariter eum extulit, & ad id æui diuulsas Belgicæ prouincias, paullatim conciliauit, & vnius illius imperio subiecit.

CAROLVS eius filius, cognomento & re AVDAX: atque vtinam non fuisset! Eius ibi donum lego, Falconem argenteum: nec vltrà.

MAXIMILIANVS successit, qui in Austriam gentem

gentem omnem hanc potentiam transtulit, matrimonio *Mariæ Burgundicæ*, Caroli filię, iunctus. Dignus eâ fortunâ, & maiore, Princeps fuit: virtutibus, & animi magnitudine, itemque benignitate, cum optimis comparandus. Quid dicam de Scientiæ, & Sapiẽtiæ studio? Quod ad Scientiam, vix alius in eo culmine litteras, & memoriam rerum veterum, magis ipse coluit, earumque gnaros honestauit. De Sapientiâ, vnum, sed eximium factum, dicat. Biennio toto ante mortem (& ætas adhuc bona, ac valetudo erant) capulum è plumbo funebrem, arcæ ligneæ inclusum, circumferri secum, quaquà iret, & in dormitorio semper cubiculo deponi curauit. Thesaurum ignari censebant occuli: & erat, sed Philosophiæ, cuius studium veteres definierunt, *Meditationem mortis esse*. Sed Principis huius laudes arctâ paginâ non stringo: Pietatem memorasse contentus, quæ agmen virtutum eius duxit. Ostendit habuitq; eximiè in hanc Virginem: & quid nisi ipsum testem demus? Conspicitur etiamnũc, genibus nixus, in sacelli dextro latere, tabulato paullùm altiore, loricatus, & cetero cultu militari. Ponè eum *Albertus Dux Saxoniæ* geniculatur, itidem armatus: qui bellis tunc nostris fidam fortemque operam Maximiliano præbuit, & filio eius Philippo. Illum esse, insignia gentilicia satis ostendunt. Est & tertius, velut per submissionem paullùm ab il-

lis remotior, genu pariter flexo: quem, ex insignibus, gentis Meluniæ esse apparet: ac fortasse *Robertum Melunium*, id æui rebus consiliisque mixtum. Dona Maximiliani sunt, Calix cum patinâ inauratus: cui insculpta Austriæ gentis insignia, superaddito pilleo Archiducali. Ex quo liquet, sub initia, & Archiducem adhuc dedisse. Eiusdem est *Diui Maximiliani* statua argentea, admodum bipedalis: quæ mitram capite, crucem vnâ manu, alterâ gladium gestat; & ab eo dependentes argenteas duas claues. Fama tenet (& clauium argumento adstruas) Bruxellenses nostros, anteà aliarum partium, tunc in pacem ditionemque acceptos, velut mulctam dependisse. Est ab eodem Arbor, siue Rosæ frutex, è puro auro, cum plusculis ramis floribusque, item bipedalis: quam sacratam à se Pontifex Maximiliano donum, ipse porrò Diuæ Hallensi misit. An non velut omen, aut votum? vt suâ ope vellet Belgicam, attonsam tot bellis & attritam, sub nouo imperio iterùm reuirescere, & pace suauiter florere. Et verò sæpe auxiliarem illam sensit. palàm in
Anno ∞. CCCC. XCII. Atrebatium vrbe à Francis auellendâ, & in corpus suum restituendâ. Tenebatur grandi præsidio: ciuium optimi, quod viribus non poterant, astu patrandum suscipiunt: sed trepidi & anxij, vt inter plures, ne res emanaret, aut in euentu falleret, animos ad Deum & Diuam vertunt.

Vouent

Vouent huic, ſi adſpiraſſet, nudis pedibus Hallenſem eius ædem inuiſere; oblaturoſque è ferro & cerâ tabulas, rei geſtæ monumentum. Ampliùs, egenis pecuniæ certum modum, eius honori elargituros: & denique aquâ ac pane vitam toleraturos, donec votorum iſtorum ſe liberaſſent. Factum & hoc, & illud eſt: ciues & vrbs Principi ſuo redditi, & vota noſtræ Diuæ.

PHILIPPVS ſequebatur, huius filius: qui Hiſpaniarum regna per coniugium eſt ſortitus. Magna indoles virtutum, ſed breui imperio & vitâ: cùm fata hanc lucem terris tantùm oſtendiſſent.

Ergo excipit CAROLVS QVINTVS, pius & felix Imperator: cuius laudes ne libare quidem hîc ſuſtineo, alibi pleno ore dicendas. Is ſæpè ad hanc ędem, religionis cauſsâ, ventitare ſolitus, donis etiam auxit. Statuam argenteam viri armati, genibus nixi, manibus in cælum ſublatis, ſupplice habitu, dedit dicauitque. Idem Scyphum grandem inauratum, operis antiqui. Idem militari formâ chlamydem, villoſo ſerico, auro intertextam, inſignibus Imperij, & gentis Auſtriæ, decoratam: quid in eâ, niſi ſuam Diuæ militiam & victorias, aut conſecrans, aut referens acceptas? Ciues autem, ab inſito in hunc Principem affectu, donum hoc ſuper alia honeſtant: & quotannis, ſollẽni ſupplicatione (primâ Dominicâ Septẽbris) eâ chlamyde ſtatuam Virginis ornatam,

 templo

templo efferunt. Efferunt, inquam. nam mox, viâ procedente, mos habet ſæpiùs ſæpiuſque veſtes mutare, & pia aliorum etiam dona admouere: ſed primum, vt dixi, velandi honorem Cæſareum illud habet.

Iterùm PHILIPPVS ſequitur: ſed breui in his locis morâ, affectum (vt cetera eius pietas ſuadet) habuit magis, quàm oſtendit.

ALBERTVS iam noſter AVSTRIACVS, & ISABELLA, CLARA, EVGENIA, eius vxor, optimi atque optatiſſimi Principes, ſingulari vterque religione, eam in hoc loco & Diuâ eminere etiam voluerunt. Sæpiùs adierunt, preces fuderunt. & ille donum ſuſpendit Lampadem argenteam, pondere & opere inſignem: eiq; vectigal annuum addidit, vt in æuum ante effigiem ſacram luceret. ISABELLA autem Chlamydem ſacrauit, auro & argento intertextam.

An non liceat ALEXANDRVM Parmæ & Placētiæ Ducem ſubiungere, cui materna ab Auſtriacis origo? Sed & idem ſi non Princeps, vicem & munus Principis plures annos feliciter hîc obiuit. Sile enim liuor, & vel mortuum hunc *Camillum* noſtrum reuerere. quídni ſic dicam? quem ille titulum variis victoriis, conſilio & virtute partis, meruit: in rebus afflictis, & Belgicâ non diuisâ ſolùm, ſed in ſe armatâ. Ille magnam partem iterùm iunxit, legitimo imperio ſubiun-

xit: & quia euentus tamen à Deo esse sciebat, interpretem apud eum & conciliatricem habuit hanc matrem. Sæpe huc commeare solitus, & vix aliter in expeditionem vllam ire, nisi precibus votisque ad aram eius ritè pieque conceptis. Atque hoc in eo notabile, & laudabile: quòd ferè aut pedes iter totum (rarum priuatis, quid Principibus?) conficere, aut certè in ipsâ viâ, ad primum conspectum sacræ turris, desilire ex equo, & reliquum sic peragere, testandæ venerationi, consuerat. Dona porrò eius ibi crebra, submissa aut oblata: sed ferè stipes aut nummi fuerunt, opportuna solatia in arctis tunc rebus. Hoc ipso laudandus, quòd beneficium dare, non famam parare voluit: & Deum notorem ac muneratorem aspexit.

CAP. XXXVI.

Finis, & precatio. item Penna nostra Diuæ suspensa.

DOna alia & varia esse aut fuisse, iam præmonui: sed quid commemorem? Pompâ aut opibus non certamus: & datores facilè indulgebunt silentio veniam, quibus prȩmium in superis æternisq; locis semper paratum est, & semel partum. Nos quidem sine noxâ lateant hæc talia: at numquam O DIVA tua benignitas, cui parem vim & potentiam es sortita. Tu illa REGINA cȩli,

terræ, maris: ſupra quam nihil niſi Deus eſt: LVNA ab illo SOLE proxima: quam precibus imploro atque inuoco, Publicè ac priuatim tuêre nos & reſpice. Vides publicè iactari quadraginta iam ferè annos fluctibus bellorum ciuilium: placa illud mare O MARIA, & auulſos à nobis in veterem ſocietatem, amorem, fidem compelle. Priuatim etiam noſipſos, vitiis aut deliciis fractos, emenda, erige: & ad virtutem ac robur illud vetus traductos, te dignos clientes, cælo dignos incolas effice. Quæ omnia per te vis O BONA, per filium autem potes O MAGNA, O ADMIRANDA in æternum. Peregi. ipſum tamen me, & hoc quidquid ingenij ac ſtili eſt, iterùm tibi do, dico, conſecro: quod ex animo feci ante biennium, PENNA argenteâ in templo, ante Aram tuam, ſuſpensâ. cui hos verſus ſubſcripſi:

Hanc, DIVA, PENNAM *interpretem mētis meæ,*
Per alta ſpatia quæ volauit ætheris,
Per ima quæ volauit & terræ, & maris:
Scientiæ, Prudentiæ, Sapientiæ
Operata ſemper. auſa quæ CONSTANTIAM
Deſcribere, & vulgare; *quæ* CIVILIA,
Quæ MILITARIA, *atque* POLIORCETICA;
Quæ ROMA MAGNITVDINEM *adſtruxit tuam;*
Variaq́ luce ſcripta priſci ſæculi
Affecit, & perfudit: *hanc* PENNAM *tibi*

Nunc,

Nunc, DIVA, *meritò consecraui* LIPSIVS.
Nam numine istæc incohata sunt tuo,
Et numine istæc absoluta sunt tuo.
Porrò ô benignitatis aura perpetim
Hæc spiret! & famæ fugacis in vicem,
Quam PENNA *peperit, tu perenne gaudium*
Vitamq́, DIVA, LIPSIO *pares tuo.*

AD LECTOREM.

VIsum est hîc in fine apponere, Lector, Pontificum aliquot approbationes, testimonia, indulgentias, quæ loci sanctimoniam affirmant, & prouocant ad colendum. Plura sanè sunt & vetera, ab ipso anno Christi ∞. CCCXVIII. ab Episcopis, à Cardinalibus, Legatis, ab ipso supremo Capite: sed duo dedisse satis habebo, alterum *Nicolai Quinti*, alterum *Clementis* nunc *Octaui*, Pontificum verè Maximorum. Illud ita habet.

NICOLAVS EPISCOPVS,

SERVVS SERVORVM DEI,

VNiuersis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis, Salutem & Apostolicam benedictionem. Dum excelsa meritorum insignia, quibus Regina cælorum, Virgo Dei genitrix gloriosa, sedibus prælata sidereis quasi stella matutina prærutilat, deuotæ considerationis indagine perscrutamur; dum etiã intra nostri pectoris arcana reuoluimus, quòd ipsa, vtpote mater misericordiæ, mater gratiæ & pietatis, amica humani generis consolatrix, pro salute fidelium qui delictorum onere prægrauantur sedula exoratrix, peruigil apud Regem quem genuit intercedit; dignum, quin potiùs debitum arbitramur, vt Capellas & loca in honorem nominis sui dedicata gratiosis remißionum prosequamur impendiis, & gratiarum muneribus honoremus. Sanè sicut fide dignâ dilecti filij Magistri Nicolai Plonchet, Personæ personatus in parochiali Ecclesiâ S. Martini oppidi Hallensis Cameracensis Diœcesis, Cubicularij ac Scriptoris & familiaris nostri continui commensalis, relatione didicimus; quædam honorabilis Capella ad honorem & sub titulo beatæ Mariæ virginis præfatæ, in quâ singulis diebus ad laudem eiusdem Virginis Mariæ vna altâ & plures aliæ submißâ vocibus cum deuotione magnâ Missæ celebrantur, &

tur, & ad quam copiosa Christi fidelium ex diuersis mundi partibus multitudo, propter loci illius deuotionem, ac miraculorum quibus eadem virgo Maria inibi coruscare dignoscitur frequentiam & magnitudinem, confluere dietim prospicitur in dictâ Ecclesiâ à multis iam transactis temporibus, ita quòd de illius contrario hominum memoria vix habetur, solemniter fundata & dotata existit; ipsiusq́ue virginis Mariæ imago Dominicâ primâ Septembris singulis annis cum magnâ honorificentiâ, tam dicti quàm circumiacentium oppidorum, ciuitatum & villarum, aliorumq́ue locorum Scabinis, Consulibus, & Communitatibus, magnifica donaria in reuerentiam præfatæ virginis Mariæ, ex parte ciuitatum, oppidorum, villarum, & locorum à quibus occurrente tempore ad id specialiter mittuntur, deferentibus & offerentibus, singularibusq́ue vtriusque sexus earundem partium cum singulari deuotione concurrentibus personis, cum magnâ solemnitate processionaliter Clero psallente & populo orante defertur commeantibus. Oblationes quoque ad dictam Capellam ex ipsorum Christi fidelium erogationibus prouenientes in Fabricam, quæ inibi sumptuosè incepta exstitit, & dietim continuatur, nec non reparationes & ornamenta ac alias parochialis Ecclesiæ & Capellæ huiusmodi vtilitates & necessitates per certos probos viros ad id per Scabinos & alios ipsius oppidi oppidanos pro tempore deputatos, Ecclesiæ magistros nuncupatos, qui

Eccle-

Ecclesiam & Capellam antedictas bonaque ipsarum regere & gubernare ac utiliter conseruare & disponere tenentur, quamdiu onus gesserint antedictum. Nos igitur cupientes ut dicta Capella congruis frequentetur honoribus, & ut Christi fideles ipsi eò libentiùs causâ deuotionis confluant ad eandem, ac præfatæ processioni deuotiùs intersint, ac ad fabricã & reparationes aliasque Capellæ & Ecclesiæ huiusmodi necessitates manus promptiùs porrigant adiutrices, quo ex hoc ibidem cœlestis dono gratiæ conspexerint se refectos, de omnipotentis Dei misericordiâ ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius auctoritate confisi, omnibus & singulis utriusque sexus Christi fidelibus verè pœnitentibus & confessis, qui in Dominicâ quâ huiusmodi processio fiet eidem processioni interfuerint, illamque à principio usque in finem continuauerint, ac eadem nec non Epiphaniæ Domini & Exaltationis sanctæ Crucis festiuitatum diebus dictam Capellam deuotè visitauerint; & ad fabricam & reparationes, aliásque Ecclesiæ & Capellæ prædictarum necessitates, manus porrexerint adiutrices, annuatim, singulis videlicet diebus huiusmodi quibus processioni interfuerint, aut dictam Capellam visitauerint, & manus porrexerint adiutrices ut præfertur, septem annos & totidem quadragenas de iniunctis eis pœnitentiis misericorditer relaxamus; præsentibus perpetuis futuris temporibus duraturis. *Volumus autem, quòd si aliàs Capellam seu Ecclesiam huiusmodi visitan-*

sitantibus, & ad fabricam & reparationes aliasq́; Ecclesiæ & Capellæ prædictarum necessitates manus adiutrices porrigentibus, seu aliàs aliqua alia indulgentia in perpetuum vel ad certum tempus nondum elapsum duratura per nos concessa fuerit, præsentes litteræ nullius existant roboris vel momenti. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, anno incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quinquagesimo primo, prid. Non. Septembris, Pontificatus nostri anno quinto.

Petrus de Noxeto.

CLEMENS PP. VIII.

V*Niuersis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis, salutem & Apostolicam benedictionem. Ad augendam fidelium Religionem & animarum salutem, cælestibus Ecclesiæ thesauris piâ charitate intenti, omnibus vtriusque sexus Christi fidelibus verè pœnitentibus & confessis, ac sacrâ communione refectis, qui Ecclesiam parochialem beatæ Virginis Mariæ Hallensis, diœcesis Cameracensis, in* Conceptionis, Natiuitatis, Præsentationis, Annunciationis, Visitationis, Purificationis, Assum-

 ptionis,

ptionis, & beatæ Mariæ ad Niues festiuitatibus, nec non Dominicâ primâ Septembris, & per totam Octauam eiusdem Dominicæ, *quo die imago beatæ Mariæ processionaliter defertur, quoq; tempore peregrini vndique ad dictam Ecclesiam confluunt, à primis Vesperis vsque ad occasum Solis, festiuitatum ac dierum huiusmodi, deuotè visitauerint, & ibi pro Christianorum Principum concordiâ, hæresum extirpatione, ac sanctæ matris Ecclesiæ exaltatione, pias ad Deum preces effuderint*, plenariam omnium peccatorum suorum indulgentiam *& remissionem misericorditer in Domino concedimus & indulgemus, præsentibus ad viginti annos, elapso anno Iubilæi, dumtaxat valituris. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris, die quintâ Nouembris*, M. D. XCIX. *Pontificatus nostri anno octauo.*

M. Vestrius Barbianus.

I N-

INDEX CAPITVM.

Nos

NOS GVILIELMVS DE BERGHES DEI ET APOSTOLICÆ SEDIS GRATIA ARCHIEPISCOPVS ET DVX CAMERACENSIS, *Visa narratione miraculorum quæ Beata Virgo Ecclesiæ Parochialis Oppidi Hallensis nostræ Diœcesis Cameracensis, pro summa gratia qua apud Deum Omnipotentem, & Iesum Christum eius Filium Dominum nostrum pollet, variis temporibus patrauit; & de quibus nobis constitit; eadem miracula ab Ornatissimo Viro Domino* IVSTO LIPSIO, *Ser^morum Archiducum Belgij Principum Historiographo, fideliter collecta & descripta, approbanda duximus, prout tenore præsentium approbamus. Datum in Palatio nostro Archiepiscopali Cameracensi, sub nostra signatura & paruo sigillo, Anno Domini Millesimo sexcentesimo quarto, Mensis verò Aprilis die quarta.*

Guilielmus Archiepiscopus Cameracensis.

V^t Valerianus Flossius Vic. Generalis.

De mandato Ill^mi & R^mi Domini

D. le Mesureur Secret.

APPROBATIO.

LIbellus iste non solùm vtiliter, sed & religiosè vulgabitur, quòd in eo descripta miracula non tantùm ad Deiparæ Virginis honorem excitent, sed ad ipsius quoque Dei amorem mirificè accendant, si in illis diuinæ bonitatis ac suauitatis erga Deiparam & Sanctos Viscera considerentur; quibus, quod sibi omnipotentiæ & diuinitatis iure est proprium, non modò Deiparæ ac sanctis, verumetiam (quod mirabilius est) eorum imaginibus; &, vt in Actis Apostolorum legimus, vmbris, semicinctiis ac sudariolis communicare dignatur. 5. Calend. Feb. 1604.

Guilielmus Fabricius Nouiomagus, Apostolicus ac Archiducalis librorum Censor.

PRI-

PRIVILEGIVM CÆSAREVM.

RVDOLPHVS SECVNDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ Rex, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis,&c. Noſtro & Sacri Imperij fideli dilecto IVSTO LIPSIO gratiam noſtram Cæſaream. Poſtquam inter alia, quę DEVS immortalis hominibus liberali manu dedit dona, illuſtria inprimis illa & quaſi diuina ſunt, quæ in litteris liberalibusque diſciplinis conſiſtunt, quibus ſcilicet homines non tantùm ab animalibus ceteris rationis expertibus, ſed à rudi etiam & imperito hominum vulgo ita diſtinguuntur, vt tanquam Dij quidam ſplendeſcere in terris videantur: rem ſanè præclaram ſeque dignam illi præſtant, qui diligentem iis ipſis in litteris ac diſciplinis operam ponunt; præclariſſimam verò & Reipub. vtiliſſimam, qui eas ita excolunt, vt aliorum menti docendo, ſcribendo lumina præferant, eosque ex ignorantiæ tenebris quaſi manu educant. Quos excitare, quos amare atque animare ad dignitatis noſtræ munus, ad quod Diuino vocati beneficio, conceſſuque ſumus, inprimis pertinere exiſtimamus. Cùm itaque ab iis, quorum nobis ſpectata fides, quique iudicare de Litteris poſſint, acceperimus, inſignes te animi ingeniique tui dotes tibi à natura inſitas à primis temporibus ætatis tuæ ita litterarum ac diſciplinarum ſtudiis excoluiſſe atque exornaſſe, vt olim iuuenilibus adhuc annis præclara floreſcentis minimeque vulgaris eruditionis ſpecimina præbueris, dum obſcura in antiquis ſcriptoribus loca, quæ quædam tanquam luſtra erant, illuſtraſti, quæque in iis iniuria temporum deprauata & corrupta fuerunt, reſtituiſti, dum vetuſta Latinæ antiquitatis rudera in nouam ſubinde ſtructuram ſingulari artificio eleganter conuertiſti: ad exquiſitam adeò & raram doctrinam, quæ magnam de te apud doctos quoſque viros opinionem excitarit, perueniſſe, eamque variis abs te libris acri & graui cum iudicio ſcriptis atque in lucem editis oſtendiſſe, vt in eo quod tam feliciter tractes ſcriptionis genere paucos tibi pares hodie reperire ſit: iam verò matura te ætate virum, viro magis magisque digna, & viris doctis grata ac Reipub. vtilia ſcribere, quæque à primis illis Romanis olim auctoribus ſcripta fuerunt, à mendis purgare, & lectiſſimos quoſque ex Muſarum hortis, in quibus aſſiduè verſeris, flores colligere, concinnare, quibus Lectores mirificè recrees, & eorum pectus ad prudentiam, probitatemque informes: haudquaquam prætermittere voluimus, quin Reipub. ad quam hæc abs te ornamenta conferuntur, cauſa, Cæſareo te noſtro elogio decorandum, & quamuis per te ſatis ipſe animatus ſis, animandum magis patrocinioque noſtro defendendum pro benigna noſtra in te ſuſciperemus voluntate. Quoniam verò lucubrationibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te eligere velle Typographum, accepimus, Diplomate hoc noſtro priuilegioque te & Typographum tuum aduerſus quorumcumque fraudem, qui lucri cauſa, quod fieri ſolet, eadem excudere aut typis imitari fortè velint, munitos cupimus. Quamobrem pro auctoritate noſtra Cæſarea decernimus,

mus, ſtatuimus, vetamusque, ne quis Typographorum, Bibliopolarum aut aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos libros, quos tu editurus es, quocunque modo, charactere, aut forma, ſiue integros, ſiue aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venundare intra ſacri Romani Imperij, Regnorumq; ac Dominiorum noſtrorum hæreditariorum fines triginta annis proximis à primo editionis die computandis, abſque tuo tuorúmve hæredum conſenſu audeat: Hac autem lege addita, vti tria vt minimùm cuiuſque libri exemplaria, quemadmodum moris eſt, ad Imperialem noſtram Cancellariam mittantur. Si quis verò edictum hoc noſtrum tranſgredi, violare, aut contemnere deprehenſus fuerit, eum non ſolùm eiuſmodi libris, tibi, hæredibúſue tuis, auxilio Magiſtratus, vbicunq. reperti fuerint, vendicandis, priuari, ſed triginta etiam Marcharum auri puri mulcta, cuius ſemiſſis quidem Fiſci noſtri Procuratori, fraudis vindici; alter verò ſemiſſis, tibi hæredibúſue tuis pendatur, puniri volumus. Mandantes vniuerſis & ſingulis noſtris & ſacri Romani Imperij ſubditis & fidelibus dilectis, tam Eccleſiaſticis quàm Politicis, cuiuſcumque ſtatus, gradus aut ordinis extiterint, præſertim verò iis, qui in Magiſtratu conſtituti, vel ſuo vel ſuperiorum ſuorum loco aut nomine, ius dicunt, iuſtitiámue exercent, ne quemquam hoc Priuilegium noſtrum impunè violare, ſpernere aut negligere patiantur: Sed, ſi quos contumaces compererint, conſtituta à nobis mulcta, eos puniri & quibuſcumque modis coërceri curent, ni & ipſimet grauiſſimam noſtram in ſe conuertere indignationem velint. Id quod hoc Diplomate, manu noſtra ſubſcripto, & Cæſarei noſtri ſigilli impreſſione munito, confirmamus. Datum in arce noſtra Regia Pragæ, die prima menſis Auguſti; Anno Domini Milleſimo, Quingenteſimo, Nonageſimo ſecundo: Regnorum noſtrorum Romani decimo ſeptimo, Hungarici vigeſimo, & Bohemici itidem decimo ſeptimo.

Subſign.

RVDOLPHVS.

Iacobus Curtius à Senfftenaw.

Ad mandatum ſacræ Cæſareæ M^tis^ proprium.

Io. Baruitius.

Additum ſigillum Cæſ. M^tis^ in cerâ rubrâ.

SVMMA PRIVILEGII REGII.

PHILIPPVS Dei gratia Hiſpaniarum, &c. Rex Catholicus, diplomate ſuo ſanxit, nequis, Iuſti Lipſij Hiſtoriarum in alma Vniuerſitate Louanienſi Profeſſoris,& item Hiſtoriographi ſui libros quoſcunque, à Cenſoribus legitimis approbatos, præter ipſius, herdúmve eius, voluntatem, intra triginta annos à prima ſingulorum librorum editione computandos imprimat, aut alibi terrarum impreſſos, in has inferioris Germaniæ ditiones importet, venaléſve habeat. Qui ſecus faxit, præter librorum confiſcationem triginta marcharum auri puri illatione mulctabitur. Vti latiùs patet in litteris, datis Bruxellæ XIV. Febr. M. D. XCVII.

Signat.

Verreycken.

Tibi J OANNES MORETE, *pro amicitiâ quæ mihi cum Plantino (heu, quondam meo) & Plantinianis eſt ac fuit, tibi, inquam, permitto, vti hunc meum de* DIVA VIRGINE HALLENSI *libellum typis tuis excudas ac diuulges. Nequis alibi alius præter te, cupio ſiue iubeo, ex lege quam magnus Cæſar & Rex meus dixerunt.*

Iuſtus Lipſius.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
APVD IOANNEM MORETVM.
M. DC. V.

LABORE ET CONSTAN

JUSTI LIPSII
OPERA

TOM.
II.